

Nr 433.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till överenskommelser dels angående malmbrytning inom Luossavara och Grängesbergs malmfält dels angående redan medgiven malmbrytning inom Kirunavara och Gellivare malmfält; given Stockholms slott den 10 maj 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar träffa överenskommelser i enlighet med härvid fogade förslag:

dels med Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens Järnverks Aktiebolag angående malmbrytning inom Luossavara och Grängesbergs malmfält,

dels med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare malmfält och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, utgörande tilläggsavtal till 1907, 1908 och 1913 års avtal om malmbrytning inom Kirunavara och Gellivare malmfält.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Emellån svenska staten, å ena, samt trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens järnverks aktiebolag, här nedan kallade bolagen, å andra sidan, är följande överenskommelse träffad:

§ 1.

Staten överlåter till bolagen uteslutande nyttjanderätten under åren 1919—1937 till Luossavara malmfält, innefattande de gruvor och inmutade områden, som i bil. nr 1 till denna paragraf angivas tillhöra samma malmfält. Bolagen äga dock icke under sagda tidsperiod begagna sig av denna nyttjanderätt i vidare mån än här nedan i detta kontrakt bestämmes.

§ 2.

1:o. Bolagen äga inom ifrågavarande malmfält för varje år bryta och tillgodogöra sig trehundrafemtiotusen (350,000) ton järnmalm. Skulle bolagen något år icke bryta och bortfrakta den medgivna kvantiteten, äga bolagen under de följande åren av kontraktstiden tillgodogöra sig den sålunda icke brutna och bortfraktade kvantiteten.

2:o. Den brutna malmen fördelas mellan bolagen sålunda, att all vid brytningen fallande malm med högst 0.015 procent fosfor tillkommer Norrbottens järnverks aktiebolag och all malm med högre fosforhalt trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. Den malm, som tillfaller Norrbottens järnverks aktiebolag må endast användas för järn- och ståltillverkning inom landet; den trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund tillfallande malmen må exporteras.

§ 3.

Norrbottens järnverks aktiebolag utfäster sig att till tackjärnstillverkare, som därom hos bolaget gör ansökning senast den 1 juli 1919, till nämnda bolags självkostnadspris avstå för varje år så stor del av hela den

malmkvantitet, Norrbottens järnverks aktiebolag på grund av detta kontrakt bekommer, som å varje särskild sökande belöper efter förhållandet emellan å ena sidan hans egen tillverkning av tackjärn, avsett för stål-tillverkning inom landet, och å andra sidan samtliga sökandes jämte Norrbottens järnverks aktiebolags sammanlagda tillverkning av sådant tackjärn ifrågavarande år. Anmälan om dylikt malmbehov skall för varje nästföljande år göras till Norrbottens järnverks aktiebolag senast den 1 oktober året före det år, anmälan avser.

Den malm, Norrbottens järnverks aktiebolag sålunda avstår, må icke utan detta bolags medgivande användas för annat ändamål än framställning av tackjärn för ståltillverkning inom landet. Exporteras utan sådant medgivande tackjärn, framställt av malm, som Norrbottens järnverks aktiebolag avstått, har den tillverkare, som erhållit ifrågavarande malmparti, för framtiden förverkat sin rätt till malm enligt denna paragraf.

§ 4.

För nyttjanderätten erlægga bolagen till staten en royalty, som utgår med trehundrafemtiotusen (350,000) kronor för varje år under åren 1919—1937 samt därutöver för varje ton för bolagens räkning bruten och bortfraktad malm

i fråga om malm, som jämlikt bestämmelsen i § 2 skall tillkomma Norrbottens järnverks aktiebolag, två kronor per ton; samt

i fråga om malm, som enligt sagda bestämmelse skall tillkomma trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, för under åren 1919—1927 bortfraktad malm två kronor per ton men för efter 1927 års utgång bortfraktad malm tre kronor per ton; ägande dock bolaget under år 1927 påkalla prövning av skiljemän, vilka, därest bolaget kan visa, att vinsten å försäljningen av ifrågavarande malm icke kan antagas komma att uppgå till åtta kronor per ton, äga nedsätta den avgift, som utöver ovannämnda en gång för alla fastställda årliga belopp av 350,000 kronor skall utgå för varje ton bruten och bortfraktad malm, till en krona mindre än hälften av den beräknade vinsten, dock till lägst två kronor per ton; och må vid beräkning av nyssnämnda vinst hänsyn icke tagas till några av trafikaktiebolaget ingångna avtal eller vidtagna åtgärder, vilka kunna antagas hava på ett eller annat sätt tjänat det syfte, att bolagets vinst därigenom skulle kunna beräknas till lägre belopp än eljest kommit att ske.

Ovan omnämnda skiljemän utses på sätt finnes stadgat i 28 § av 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan. Den granskning av trafikaktiebolagets räkenskaper, som kan erfordras för skiljedomen, må dock icke utövas av annan än statens ombud i trafikaktiebolagets styrelse eller statens revisor i sistnämnda bolag.

Av förenämnda ersättning skola 350,000 kronor erläggas i förskott den 31 december varje år; första gången således den 31 december 1918. För återstoden skall approximativ likvid erläggas den 31 december varje år för den kvantitet malm, som enligt kungl. järnvägsstyrelsens ungefärliga beräkningar under året brutits och utfraktats på grund av bestämmelserna i § 2 av detta kontrakt; och skall den slutliga regleringen av likviden äga rum senast den 1 juni påföljande år.

§ 5.

Frånsett den kvantitet, som omförmäles i § 2, åligger det bolagen att årligen bryta och till ett pris, motsvarande självkostnaden, ökad med 10 procent, tillhandahålla staten eller den eller dem, till vilka staten överlåter sin rättighet, intill 100,000 ton malm från Luossavara av olika malmsorter i samma proportion, som faller vid årets brytning i dess helhet.

Rörande bolagens leveransskyldighet enligt denna paragraf skall gälla följande:

a) Bolagens leveransskyldighet omfattar under första året, då leverans av malm enligt denna paragraf äger rum, högst femtiotusen (50,000) ton.

b) I fråga om tiden för rekvisition skall gälla, att bolagen, oberoende av tiden för rekvisitionen, äro skyldiga att leverera intill tjugutusen (20,000) ton sammanlagt om året, men i övrigt icke äro skyldiga att leverera, med mindre rekvisition göres,

där den enligt denna paragraf rekvirerade malmen uppgår eller genom rekvisitionens tillgodoseende skulle uppgå till sammanlagt femtiotusen (50,000) ton, minst ett år samt,

där den skulle överstiga femtiotusen (50,000) ton, minst två år före det år, då leverans skall äga rum.

c) Bolagens leveransskyldighet enligt denna paragraf inträder icke förrän två år efter dagen för detta kontrakts undertecknande.

d) I självkostnaden skall inräknas dels de direkta utläggerna för arbetslöner, material och transporter, dels andel i kontorskostnader och övriga allmänna omkostnader, dels ock andel i amortering och ränta å anläggningskostnaderna.

Självkostnaden må icke beräknas högre än den i bolagens räkenskaper beräknas för annan under året i Luossavara bruten malm.

e) Om staten påfordrar granskning av beräkningen över självkostnaden, skall granskningen utföras av statens revisor i trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund med rätt för honom att anlita av honom i samförstånd med bolaget utsett sakkunnigt biträde.

f) Staten må icke begagna sin rätt till malm enligt denna paragraf annat än för järn- eller ståltillverkning i landet.

g) Därest naturhinder, krig, strejk, lockout, arbetarbrist eller annan driftstörning, varöver bolaget icke kan råda, vållar inskränkning i bolagens brytningsförmåga, upphör bolagens leveransskyldighet enligt denna paragraf, så länge hindret varar och i den mån hindret vållar inskränkning i brytningen; dock må staten icke vidkännas minskning i leveransen i vidare mån än som svarar mot statsleveransens storlek i förhållande till bolagens samtliga avtalade leveranser från Luossavara ifrågavarande år.

§ 6.

Bolagen förbinda sig att sörja för en i allo rationell malmbrytning samt att för sådant ändamål vidtaga lämpliga anstalter och nedlägga erforderliga kostnader.

Under förutsättning att inom Luossavara till 200 meters allmän avvägning under Kirunavaras nollpunkt kunna uttagas nio millioner (9,000,000) ton direkt användbar malm, förbinda sig bolagen, att icke utsträcka brytningen till större djup. Skulle icke tillräcklig malmkvantitet finnas över denna nivå, skall fastställandet av den vidare utsträckningen mot djupet bliva föremål för särskild underhandling mellan staten och bolagen. Denna bestämmelse må dock icke utgöra hinder för bolagen att på lägre nivå än 200 meters allmän avvägning under Kirunavaras nollpunkt anlägga utfartsorter eller schakt.

§ 7.

I sammanhang med detta kontrakt upplåter staten genom särskilda arrendekontrakt för åren 1919—1937 till bolagen nyttjanderätten

till det område vid Luossavara, som å en i kontrakt den 9 september 1899 mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag åberopad karta betecknats med litt. B, emot arrende utgående med enahanda belopp per kvadratkilometer, som för den enligt kontrakt mellan staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag upplåtna marken vid Kirunavara och på de villkor i övrigt, som uti samma kontrakt äro stadgade.

§ 8.

Staten tillförsäkrar bolagen rätt att under perioden 1919—1937 årligen frakta å järnvägen Svartön—Riksgränsen trehundrafemtiotusen (350,000) ton malm. Den del härav, som bolagen under något eller några år icke hunnit utfrakta, må senare, såvitt för järnvägen är möjligt, utfraktas, dock ej efter 1937 års slut.

För den del av här ifrågavarande malm, som för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund räkning kommer att under avtalstiden transporteras från Kiruna till Riksgränsen resp. Svartön för att skeppas, skall fraktavgiften utgå med 3.21 kronor per ton till Riksgränsen och 4.17 kronor till Svartön, med iakttagande i tillämpliga delar av de transportvillkor och transportbestämmelser, som finnas angivna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, med den inskränkning, som framgår av § 2 sista stycket av 1913 års kontrakt mellan svenska staten och nyssnämnda bolag.

För nyssnämnda malmtransporter skola sålunda gälla enahanda garantibestämmelser, som finnas angivna i § 14 mom. 1:o och 2:o i 1907 års kontrakt, varvid skall iakttagas, att garantibeloppet skall fördelas på trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag i förhållande till för vardera bolagets räkning framförda tonkilometer malm å dels sträckan Gellivare—Riksgränsen, dels sträckan Gellivare (Malmberget)—Svartön. Därest § 14 av 1907 års kontrakt på grund av sådan statsinlösen, varom stadgas i § 9 av samma kontrakt, upphör att gälla, kan trafikaktiebolaget därefter icke förpliktas att för visst år erlægga större belopp, än som, inberäknat stadgade fraktavgifter, betäcker de föränderliga kostnaderna för trafikaktiebolagets malmtransporter samt en sådan andel av de fasta kostnaderna, som framkommer, om — med tillämpning i övrigt av garantibestämmelserna i § 14 av 1907 års kontrakt — det verkliga antalet under året utförda

malmtonkilometer för trafikaktiebolagets räkning å respektive bandelar ställes i förhållande till antalet för Luossavara-Kiirunavara aktiebolags räkning utförda malmtonkilometer i medeltal per år under de fem sista åren innan statslösen ägt rum. Trafikaktiebolagets förpliktelser enligt här ifrågavarande bestämmelser skola upphöra endast för den tid ett fullständigt avbrott i nu ifrågavarande malmtransport å vederbörande järnvägslinje nödvändigtvis måst äga rum till följd av krig eller blockad.

Staten medgiver att, i den mån vagnar för transporten mellan upplag å Svartön och lastande fartyg behövas för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund här ifrågavarande malmkvantiteter, sådana må i mån av tillgång tillhandahållas av statens järnvägar, dock att, därest statens järnvägar måste för såväl nyssberörda malm som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malm tillhandahålla mera än 150 vagnar per dag, en avgift av 3 kronor per vagn och påbörjat dygn skall erläggas.

För den malm, som kommer att transporteras för Norrbottens järnverks aktiebolags räkning, skall frakten utgå enligt allmänt gällande fraktavgifter, för så vitt icke Kungl. Maj:t eller järnvägsstyrelsen annorlunda medgiver.

§ 9.

Därest detta avtal icke förlänges vid 1937 års utgång, åligger det staten att till bolagen erlägga lösen för alla av bolagen bekostade, för gruvornas tillgodogörande och administrerande anordnade anstalter, byggnader — dock ej bostadsbyggnader — och annat likasom maskiner, redskap och material. Lösesumman skall bestämmas och erläggas på sätt i § 6 mom. 4 av omförmälda 1907 års kontrakt bestämmes.

§ 10.

Med ändring av bestämmelserna i § 22 av 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, samt i kungl. brevet till kommerskollegium den 14 september 1917, skall beträffande exporten av malm från de Grängesbergs gruveaktiebolag tillhöriga gruvor i Grängesberg gälla följande:

1:o. Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund medgives rätt att från de Grängesbergs gruveaktiebolag tillhöriga gruvorna i Grängesberg under åren 1919—1937 exportera utöver de enligt 1907 års

kontrakt och nämnda kungl. brev medgivna kvantiteterna ytterligare 350,000 ton årligen, i den mån staten ej begagnar sig av den staten enligt 2:o) här nedan tillkommande rätt. Skulle bolaget något år icke exportera den medgivna kvantiteten, äger bolaget under de följande åren exportera den återstående kvantiteten. Likaledes äger bolaget efter år 1918 exportera de kvantiteter, bolaget genom ovannämnda kungl. brev medgivits rätt att exportera under åren 1917 och 1918, men som bolaget intill 1918 års slut icke hunnit exportera.

2:o. Å andra sidan förbinder sig trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund att, därest staten så önskar, under åren 1919—1937 tillhandahålla staten eller den eller dem, till vilka staten överlåter sin rättighet, i mom. 1:o omhandlade 350,000 ton malm för järn- eller ståltillverkning inom landet.

Beträffande denna leveransskyldighet skola gälla följande bestämmelser:

a) Malmen skall levereras banvagn Grängesberg till pris motsvarande självkostnaden.

b) I fråga om tiden för rekvisition skall gälla, att trafikaktiebolaget, oberoende av tiden för rekvisitionen, är skyldigt att leverera intill femtiotusen (50,000) ton sammanlagt under ett år, men i övrigt icke är skyldigt att leverera med mindre rekvisition göres,

där den enligt detta moment rekvirerade malmen uppgår eller genom rekvisitionen tillgodoseende skulle uppgå till sammanlagt ett-hundratusen (100,000) ton, minst ett år samt,

där den skulle överstiga etthundratusen (100,000) ton, minst två år före det år, då leverans skall äga rum.

c) I självkostnaden skall inräknas dels de direkta utläggerna för arbetslöner, material och transporter, dels andel i kontorskostnader och övriga allmänna omkostnader, dels ock andel i amortering och ränta å anläggningskostnaderna.

Självkostnaden må icke beräknas högre än den i bolagets räkenskaper beräknas för annan under året i Grängesberg bruten malm.

d) Om staten påfordrar granskning av beräkningen över självkostnaden, skall granskningen utföras av statens revisor i trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund med rätt för honom att anlita av honom i samförstånd med bolaget utsett sakkunnigt biträde.

e) Staten må icke begagna sin rätt till malm enligt denna paragraf annat än för tillgodoseende av malmbehov vid nytt företag för järn- eller ståltillverkning inom landet eller för utvidgning av redan förefintligt sådant företag.

f) Därest naturhinder, krig, strejk, lockout, arbetarebrist eller annan driftstörning, varöver bolaget icke kan råda, vållar inskränkning i bolagets brytningsförmåga, upphör bolagets leveransskyldighet enligt denna paragraf, så länge hindret varar och i den mån hindret vållar inskränkning i brytningen; dock må staten icke vidkännas minskning i leveransen i vidare mån, än som svarar mot statsleveransens storlek i förhållande till trafikbolagets samtliga avtalade leveranser från Grängesberg ifrågavarande år.

3:o. Utöver den ersättning motsvarande självkostnaden, varom stadgas i nästföregående moment, skall staten från och med det år, då rätten till malmleverans från Grängesbergsfältet av staten begagnas, avstå från royalty i Luossavara till belopp motsvarande tre kronor per ton levererad Grängesbergsmalm, med iakttagande att överskott i royalty från ett år skall gå i avräkning för följande år. Finnes vid 1937 års slut, att staten från Grängesbergsfältet erhållit mera malm än som från och med ovannämnda utgångsår av bolagen brutits och bortfraktats från Luossavara, skall staten för överskottet betala ett tillägg av 10 procent av självkostnadspriset, beräknat efter medeltalet för hela nämnda brytningsperiod.

Reglering av denna ersättning skall ske senast den 1 juni året efter det då leveransen av Grängesbergsmalm äger rum, varvid, i den mån bolagen erlagt royaltyn före regleringsdagen, staten skall återbära så stor del därav, som erfordras för ifrågavarande reglering.

§ 11.

Bolagen förbinda sig att till G. E. Broms' rättsinnehavare utbetala den dem tillkommande royalty, som skall erläggas för den malm, bolagen enligt § 2 härovan bryta och bortfrakta.

§ 12.

Staten berättigas att taga del av alla undersökningar bolagen komma att anställa rörande malmtillgången i Luossavara, ävensom att själv låta anställa sådana undersökningar i den mån det kan ske utan att arbetet i gruvorna därigenom hindras eller uppehålles.

§ 13.

Vad i § 18 av 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malm-
Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 392 häft. (Nr 433.) 2

fält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, är stadgat, skall i tillämpliga delar gälla även beträffande den malmkvantitet, som trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund genom detta kontrakt äger rätt att bryta.

§ 14.

För de förpliktelser i förhållande till staten, av vad slag det vara må, som på grund av detta avtal åligga vare sig trafikaktiebolaget eller Norrbottens järnverks aktiebolag eller båda tillsammans, svara bolagen en för båda och båda för en, därest ej förpliktelsen i detta avtal uttryckligen anges påvila enbart trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

§ 15.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund medger, att till säkerhet för alla dess enligt detta avtal åtagna förbindelser de i § 21 mom. 1 av 1907 års meranämnda kontrakt omförmälda aktier må utgöra pant.

§ 16.

Uppstår tvist om tolkningen eller tillämpningen av detta kontrakt, skall tvisten avgöras av skiljemän, utsedda på sätt i § 28 av 1907 års kontrakt finnes stadgat.

Stockholm den 10 maj 1918.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund

J. C:son Kjellberg.

Gunnar Dillner.

Norrbottens Järnverks Aktiebolag

B. Wijkander.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag godkänner för sin del ovanstående överenskommelse; och förklarar bolaget, att den i 9 § av 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angivna beräkning för fastställande av i samma § omförd lösesumma ej må kunna i något avseende till bolagets förmån påverkas genom avslutandet av ovanstående överenskommelse eller av densamma härledda avtal.

Stockholm den 10 maj 1918.

Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag.

J. C:son Kjellberg.

Gunnar Dillner.

Bilaga nr 1 till § 1 i kontraktet.**Förteckning**

över

Utmål och inmutningar

å

Luossavara malmfält.*Utmål:*

Aron	Rektorn	Malakias	Hyginus
Gylfe	Olof	Dorotea	Arkadius
Odin	Bengt	Ansgarius	Simeon
Thor	Minerva	Valerius	Enok
Balder	Sigfrid	Gabriella	Abel
Heimdall	Eukarius	Agneta	Seth
Ivar	Appolonia	Priska	Halvard
Ragnar	Agabus	Felix	Joakim
Julia			

Summa 33 stycken utmål.

Inmutningar:

Kronprinsen Björnen Löjtnanten

Summa 3 stycken inmutningar.

Emellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, är träffat följande tilläggsavtal till de mellan samma parter åren 1907, 1908 och 1913 ingångna avtal.

§ 1.

Tilläggsavtalet avser de kvantiteter järnmalm, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag på grund av 1907, 1908 och 1913 års avtal med svenska staten ägt eller äger bryta och bortfrakta under nu pågående krig, men som under denna tid icke bliva bortfraktade. Dessa kvantiteter kallas här nedan »utfallna kvantiteter». Avtalet omfattar icke varpmalm och därav utvunnen produkt, s. k. övermalm.

Krigsperioden räknas från den 1 augusti 1914 till den tidpunkt, då krigstillståndet mellan England och Tyskland avslutats genom slutgiltigt inställande av fientligheterna; dock att, därest krigstillståndet fortfar mellan andra i pågående krig deltagande stater samt i följd härav malmexporten väsentligt förhindras, krigsperioden skall anses räckta till dess detta hinder bortfallit.

I bilagda tablå (bil. A) angivas de kvantiteter järnmalm, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag ägt och äger bortfrakta under åren 1914—1932.

§ 2.

Därest svenska staten år 1932 begagnar sig av sin i § 9 av 1907 års avtal omförmälda rätt att inlösa de aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, som tillhöra trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund eller aktiebolaget Gellivare malmfält, och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till denna tid icke hunnit, utöver de i bifogade tablå för varje särskilt år efter krigsperioden upptagna kvantiteterna, bortfrakta de under krigsperioden utfallna kvantiteterna, skall med avseende å sistnämnda kvantiteter gälla följande:

1:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag skall till trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund under åren 1933—1942 leverera de utfallna, vid 1932 års utgång ännu icke bortfraktade kvantiteterna.

2:o) Leveransen skall fullgöras fob. Narvik eller Luleå efter trafikaktiebolagets val.

3:o) Malmen skall levereras till självkostnadspris, vari skall inräknas royalty till G. E. Broms' rättsinnehavare, samt den royalty, vinstandel eller utdelning å staten tillhöriga preferensaktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, som på grund av 1907, 1908 och 1913 års avtal skolat utgå till staten, därest malmen bortfraktats det år, den utfallit. Vid beräkning av självkostnadspriset äger Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke beräkna högre fraktkostnad än som skall utgå enligt 1907 års avtal.

4:o) I självkostnaden skall i övrigt inräknas dels de direkta utlägggen för arbetslöner, material och transporter, dels andel i kontorskostnader och övriga allmänna omkostnader, dels ock andel i amortering och ränta å anläggningskostnaderna. Denna del av självkostnaden må icke beräknas högre än den i bolagets räkenskaper beräknas för annan under året i Kirunavara resp. Gellivare bruten malm.

5:o) De utfallna kvantiteterna skola fördelas lika på varje av åren 1933—1942, dock att om av de utfallna kvantiteterna vid 1932 års slut icke återstå 5,000,000 ton, leveransen skall fullgöras de första åren av nämnda tioårsperiod, med minst 500,000 ton och högst 1,000,000 ton per år. Årsleveranserna skola fördelas med största möjliga jämnhet på årets olika skeppningsmånader.

6:o) De utfallna kvantiteterna skola beräknas för varje år för sig fördelade i olika malmkvaliteter i samma proportion som de under året exporterade kvantiteterna. Vid krigets slut skall Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag snarast möjligt uppgiva de kvantiteter, som utfallit under kriget, fördelade i olika malmkvaliteter eftersom nyss har sagts, och skall här ovan omförmälda malmleverans så vitt möjligt fullgöras i samma kvaliteter, som beräknas hava utfallit.

§ 3.

Begagnar svenska staten sig icke år 1932 av sin i § 2 här ovan omförmälda lösningsrätt och har Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag vid utgången av år 1937 icke hunnit bortfrakta de utfallna kvantiteterna, skall Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, under åren 1938—1942 leverera de utfallna, vid 1937

års slut ännu icke bortfraktade kvantiteterna med en femtedel årligen, i den ordning och på de villkor, varom förmäles i § 2 här ovan.

§ 4.

Därest någon del av de utfallna kvantiteterna blivit bortfraktade efter 1927 års utgång, skall staten likväl icke på grund härav åtnjuta större inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, än om bortfrakten ägt rum det år, kvantiteterna utfallit.

Stockholm den 10 maj 1918.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund

J. C:son Kjellberg.

Gunnar Dillner.

Aktiebolaget Gellivare malmfält

J. C:son Kjellberg.

Gunnar Dillner.

Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag

J. C:son Kjellberg.

Gunnar Dillner.

Bil. A.**Tablå**

över utfraktningen å järnvägen Riksgränsen—Svartön för åren 1914—1932 av den malm, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag enligt 1907, 1908 och 1913 års kontrakt äger exportera (i tusen ton):

År	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Totalkvantitet	4,600	4,738	5,050	5,350	5,675	5,975
År	1920	1921	1922	1923	1924	1925/32
Totalkvantitet	6,205	6,290	6,305	6,310	6,360	6,420

*Utdrag ur protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 maj
1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson anförde
härefter:

Luossavara järnmalmsfält i Norrbottens län, till vilken fyndighet
staten förvärvade nyttjanderätt i samband med 1907 års uppgörelse mellan
svenska staten å ena samt Luossavaara-Kiironavaara aktiebolag, aktie-
bolaget Gellivare malmsfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelö-
sund å andra sidan, har sedan dess, — fränsett en år 1907 verkställd
undersökning och några i samband därmed företagna mindre brytnings-
arbeten — icke varit föremål för någon bearbetning. Jag är emellertid
nu i tillfälle framlägga förslag till fyndighetens utnyttjande.

Innan jag närmare redogör för innehållet av mitt förslag till
fyndighetens tillgodogörande, anser jag mig böra lämna en översikt

över den tidigare behandlingen av de frågor, som stå i samband med den nu föreliggande. Jag kommer därvid först att lämna en beskrivning över Luossavara järnmalmfält samt en historik över de undersökningar och utredningar, som verkstälts rörande denna fyndighet, ävensom redogöra för ett förslag till utredning om möjligheten att nyttiggöra statens järnmalmfyndigheter i Norrbotten, vilket förslag föranledde tillsättandet av den så kallade malmkommissionen. Därefter torde jag få lämna en redogörelse för malmkommissionens utredning angående möjligheterna att utnyttja Luossavara ävensom för ett av malmkommissionen framlagt förslag till överenskommelse med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag om brytning i Luossavara. Över denna malmkommissionens utredning och förslag har yttrande avgivits av f. l. dr J. A. Brinell. Till sist kommer jag att behandla en av trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens järnverks aktiebolags gemensamt gjord framställning om brytning i Luossavara, ävensom vissa framställningar från aktiebolaget Porjus smältverk, samt framlägga det förslag till överenskommelse med de förstnämnda tvenne bolagen, som jag finner mig böra tillstyrka.

I samband med frågan om brytningen i Luossavara har jag ansett mig även böra upptaga till behandling ett spörsmål om tilläggsavtal till 1907, 1908 och 1913 års avtal med de lappländska malmbolagen, uppkommet genom den stora minskningen i exporten av lapplandsmalm under kriget. Till denna fråga torde jag få återkomma efter behandlingen av Luossavaraproblemet.

Beskrivning över Luossavara.

*Beskrivning
över Luossava-
ra.*

Luossavara malmfält ligger på östra sidan om järnvägen Kiruna—Riksgränsen, nära en kilometer från Luossajärvis strand, och sträcker sig i NNO riktning fram över Luossavaras högsta topp, belägen 229 meter över nämnda sjös yta. Stupningen är 60 à 70 grader åt öster. Fyndigheten har en längd av omkring 1,300 meter; malmens mäktighet varierar mellan 58 och 23 meter. Rörande fyndighetens fortsättning mot djupet hava ett par diamantborrhål visat hän på ett småningom avtagande av mäktigheten, men dessa undersökningar äro icke tillfyllest för ett bestämt omdöme i detta hänseende. En beräkning av professor W. Petersson har lämnat till resultat, att 22,500,000 ton skulle förefinnas ned till Luossajärvis yta under antagande att en minskning av fyndigheten mot djupet ägde rum enligt nämnda borrhåls anvisningar. Bergmästaren C. I. Asplund har beräknat kvantiteten till 98 meters medeldjup under dagytan till 7,600,000 ton.

Malmineralet är magnetit (svartmalm) med någon blandning av järnglans (blodsten). Malmen är ytterst finkristallinisk eller tät; den innehåller apatit, i allmänhet i ringa mängd, i vissa partier dock tämligen rikligt, samt här och var

kalkspat, titanit och andra mineral. Malmen är mycket järnrik, huvuddelen 65—69 procent järn och med låg svavelhalt. Fosforhalten är, såsom nämnts, variabel. Fosfors uppträdande är ganska nyckfullt; mitt i ett eljest tämligen fosforrent område kan uppträda ett mindre område med synnerligen hög fosforhalt. På grund av sina undersökningar har Asplund beräknat, att i ovannämnda 7,600,000 ton skulle malm av olika fosforhalt vara för handen i ungefär följande kvantiteter:

a)	fosfor mindre än 0.010 procent	500,000 ton
b)	» mellan 0.010 och 0.050 procent	3,500,000 »
c)	» » 0.050 » 0.075 »	1,000,000 »
d)	» » 0.075 » 1.00 »	1,800,000 »
e)	» över 1.00 procent	800,000 »
		7,600,000 ton

Beträffande möjligheterna att ur fyndigheten utvinna de olika malmkvaliteterna åtskilda var för sig råda mycket olika meningar, såsom framgår av här nedan lämnade redogörelser för de utredningar och uttalanden, som gjorts i denna fråga.

Historik.

Luossavara malmfält tillföll staten genom 1907 års avtal med Luossavaara — Kiirunavaara aktiebolag med flera bolag. Enligt § 6 mom. 4 av detta avtal har nämligen Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag till staten upplåtit uteslutande nyttjanderätt under 30-årsperioden 1908—1937 till Luossavara malmfält. Dock äger staten icke under sagda tidsperiod inom malmfältet bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige. Vid utgången av år 1937 äger staten att efter gottfinnande antingen behålla malmfältet med full äganderätt och utan lösen eller ock att mot återlämnande av gruvorna till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag erhålla lösen för alla för gruvornas tillgodogörande eller administrerande anordnade anstalter, byggnader, maskiner m. m. Staten skall dock till säga bolaget under år 1936.

*His'orik.
Statens för-
värv av
Luossavara.*

Enligt vad föredragande departementschefen år 1907 framhöll var avsikten med detta liksom med de övriga gruvförvärv, staten gjorde genom nämnda avtal, att på ett tillfredsställande sätt tillgodose de anspråk på erhållande av malm från ifrågavarande malmfält, som kunde bli framställda från den svenska järnförädlingsindustriens sida.

Under den tid, som förflutit, sedan ifrågavarande nyttjanderätt förvärvades, har någon leverans av malm från Luossavaara icke ägt rum. Däremot hava verkställts tämligen ingående undersökningar rörande fyndighetens storlek och malmens beskaffenhet, varjämte åtskilliga utredningar och uttalanden gjorts angående möjligheterna för fyndighetens tillgodogörande.

*Undersök-
ningar och
utredningar.*

Sålunda har, på föranstaltande av davarande chefen för civildepartementet, av nuvarande bergmästaren C. I. Asplund i samråd med professor W. Petersson och disponenten, fil. dr Hj. Lundbohm under år 1907 verkställts en undersökning av Luossavara malmfält, vars resultat Asplund framlagt i en av honom till chefen

*Asplunds
undersökning
år 1907.*

för civildepartementet ställd skrivelse den 24 februari 1908. Undersökningens huvudsakliga ändamål skulle vara att lämna material dels för bedömande av huru stora kvantiteter, som kunde brytas av de olika malmkvaliteter, som finnas i fältet, dels för uppgörande av brytningsplan för fältet samt för beräkning av kostnaderna för malmbrytningen.

Undersökningens resultat, vilket, såsom ovan nämnts, avser malm endast till 98 meters medeldjup under dagytan, sammanfattar Asplund i huvudsakligen följande punkter:

att malmens fosforhalt varierar högst betydligt, från 0.002 procent ända upp till 6 procent;

att omedelbart intill varandra ofta uppträda kvaliteter av mycket olika fosforhalt;

att i stort sett likväl de olika kvaliteternas huvudmassor äro samlade inom vissa delar av fältet;

att det på grund härav sannolikt skall vara möjligt att genom koncentration av brytningen till vissa delar av fältet kunna erhålla en eller flera inom landet användbara kvaliteter såsom huvudmalm;

att man har grundad anledning förmoda, att åtskiljande av olika fosfor-kvaliteter vid gruvbrytningen i stort sett icke skall möta alltför stora svårigheter;

att två tredjedelar av det undersökta malmpartiet eller i runt tal fem miljoner ton utgöres av sådan fosforfattig malm, som är användbar vid nu befintliga svenska järnverk, därav dock endast $\frac{1}{10}$ till sur bessemer eller martin (= < 0.010 procent fosfor), de övriga $\frac{9}{10}$ till lancashire och basisk martin (0.010—0.075 procent fosfor);

att för övrigt torde finnas inom den undersökta delen av malmen ungefär 1,800,000 ton malm av högre fosforhalt (0.075—1.000 procent fosfor), som icke vore enbart användbar vid dåvarande svenska järnverk, samt

att återstående cirka 800,000 ton undersökt malm (> 1.00 procent fosfor) utgöres av fosforrik malm användbar till s. k. basisk bessemer, men att tillgången därav torde vara alltför liten för att man uteslutande på densamma skulle kunna basera något för en sådan tillverkning avsett, större modernt järnverk.

Järnkontoret
Luossavara-
kommitté
år 1908.

Med anledning av den av Asplund verkställda undersökningen anmodade dåvarande chefen för civildepartementet fullmäktige i järnkontoret att avgiva yttrande angående möjligheten att tillgodogöra malmen i Luossavara malmfält för den svenska järntillverkningen. Förslag till sådant yttrande avgavs av en inom järnkontoret tillsatt kommitté (här nedan kallad Luossavarakommittén), bestående av herrar Brinell, Herlenius, Leffler, Ljungberg och Lundbohm. Denna kommitté grundade sitt yttrande på de av Asplund verkställda beräkningarna. Dock ansåg kommittén, att Asplunds beskrivning och de åtföljande kartorna ävensom erfarenheterna från de närliggande malmfälten Kirunavara och Tuolluvara utvisade, att en regelbunden produktion av enbart sur bessemer- och sur martinmalm (= eller < 0.010 procent fosfor), användbar för svenska järnverk, vore utesluten. Brytningen borde enligt kommitténs uppfattning huvudsakligen basera sig på befintliga betydande kvantiteter B- och -malmer (0.010—0.075 procent fosfor), vilka vore användbara för lancashire och basisk martin. Vid denna brytning borde dock den α-malm, som finnes, särskilt tillvaratagas.

Sedan Luossavarakommittén beräknat, att malmen vid en brytning av cirka 300,000 ton per år skulle kosta fritt banvagn Kiruna 3: 35 kronor per ton, därvid icke beräknats någon vinst å malmen, gör kommittén en beräkning angående möjligheterna att få avsättning för malmen inom landet.

Ö-malmen anser kommittén vara ekonomiskt möjlig att använda för mellersta Sveriges järnverk, om dess pris fritt å vagn vid Kiruna ej överstiger 4: 50 kronor per ton. Beträffande β - och γ -malmen skulle dessa hava att konkurrera med de malmer bland annat från Grängesberg, vilka tillgodosåge de mellansvenska järnverkens behov. En jämförelse mellan de sannolika prisen å resp. Grängesbergsmalm och Luossavaramalm vid Avesta, Degerfors och Sandviken, som kommittén gjort, visade, att flertalet svenska järnverk skulle åtminstone inom den närmaste tiden eller med andra ord så länge riklig tillgång funnes av Grängesbergsmalm, icke kunna tillgodogöra sig Luossavaramalmen, även om den erhöles till endast brytnings- och fraktkostnaderna.

Då således den svenska järnhanteringen enligt kommitténs beräkningar under dåvarande förhållanden ej vore, och efter vad man då kunde se för en rätt lång tid framåt, ej bleve i tillfälle att i någon större utsträckning använda sig av Luossavaramalmer, fann kommittén sig sakna anledning att då förorda brytning av densamma.

Fullmäktige i järnkontoret överlämnade Luossavarakommitténs betänkande med skrivelse den 30 december 1908, däri fullmäktige anslöto sig till kommitténs åsikt men tillika uttalade, att enligt fullmäktiges uppfattning malmen i Grängesberg inom en icke avlägsen framtid torde mera allmänt bliva erforderliga för järntillverkningen inom Sverige samt att det därför vore önskvärt, att de icke, såsom då skedde, i stor utsträckning exporterades.

Kommerskollegium anbefalldes avgiva utlåtande över såväl Asplunds utredning som fullmäktiges i järnkontoret yttrande. Vidkommande Luossavarakommitténs betänkande instämde såväl kollegium som bergmästaren i norra distriktet J. Carleson i kommitténs yttrande. Beträffande den av fullmäktige i järnkontoret ifrågasatta inskränkningen i exporten av Grängesbergsmalm, som då var tillåten intill 650,000 ton, hördes samtliga bergmästare, av vilka tre tillstyrkte inskränkning, två avstyrkte och en ansåg, att om ock en viss inskränkning vore önskvärd, en stor försiktighet borde iakttagas i avseende å en dylik inskränkning. För egen del uttalade kollegium, att, även om det vore önskvärt att inskränka exporten, någon nämnvärd inskränkning åtminstone då näppeligen stode att vinna.

Efter denna utredning torde före malmkommissionens tillsättande någon åtgärd från statens sida icke vidtagits för åstadkommande av brytning i Luossavara.

I slutet av år 1913 hemställde emellertid verkställande direktören för aktiebolaget Elektrometall A. Grönwall att få i Luossavara bryta och tillgodogöra sig intill 50,000 ton malm av huvudsakligen α -kvalitet¹⁾ mot en royalty av 1 krona per ton för en årlig malmkvantitet intill 30,000 ton samt 2 kronor per ton för den malm, som överstege detta belopp. Grönwall avsåg att använda malmen för

Grönwall
ansökan 1913.

¹⁾ Grönwall skriver i sin ansökan α -malm men avser uppenbarligen γ -malm.

elektrisk tackjärnstillverkning, huvudsakligen för produktion av exporttackjärn¹⁾ av hög kvalitet. Enligt en av gruvingenjören E. Mossberg på Grönwalls begäran gjord beräkning borde brytningskostnaden vid en årlig brytning av 50,000 ton malm under de två första åren, då dagbrytning kunde ske, stanna vid 2: 50 kronor à 3 kronor per ton, men därefter komma att uppgå till 5 kronor à 6 kronor per ton. (Brytningskostnaden synes därvid beräknats fördelad jämväl på den fosforrikare malm, som samtidigt måste brytas, men som måste avskiljas såsom olämplig för elektrisk tackjärnstillverkning.)

Över denna framställning avgavos utlåtanden av kommerskollegium, fullmäktige i järnkontoret och professor W. Petersson. Kommerskollegium överlämnade tillika yttrande från bergmästaren Asplund.

Järnkontoret åberopade ett yttrande av överingenjören J. A. Brinell, vilken avstyrkte framställningen såväl ur synpunkten av den svenska järnhanterings intresse som från rent nationalekonomisk synpunkt. Brinell framhöll, att vid tillgodogörande av endast -malmen måste på brytningskostnaderna även läggas brytningskostnaderna för den fosforrika malm, som samtidigt måste brytas, men ej får exporteras, utan måste uppläggas, vilket gör att staten ej kunde erhålla så hög royalty, som om samtidigt den fosforrika malmen tillgodogjordes. Brinell ansåg det vidare borde beaktas att den sökande efter fosforrena malmer, som vid ett beviljande av koncessionen komme att igångsättas, lätt kunde bliva till en oberäknelig skada för en framtida större brytning. Slutligen framhöll Brinell, att en ökad träkolstackjärntillverkning för export ej vore önskelig varken för de verk, som då framställde exporttackjärn, eller för stålverken, enär å ena sidan den ökade exporttackjärntillverkningen höjde träkolpriset och pressade priset å exporttackjärn samt å andra sidan en rikligare tillgång på svenskt träkolstackjärn i utlandet bidroge till en minskad efterfrågan å svenskt stål och underlättade överflyttandet av tackjärnets förädling till utlandet.

Även professor Petersson avstyrkte framställningen i nu berörda del. Han ansåg det ställt utom allt tvivel, att man vid en reguljär, rationellt ordnad gruvdrift skulle kunna särskilja en del malm med de fosforhalter sökanden avsåge. Men med den kännedom man då ägde om malmfältet, ansåg han det vara omöjligt att vare sig för fältet i dess helhet eller för någon viss del därav tillförlitligt beräkna mängd-förhållandet mellan de olika kvaliteterna. Därtill erfordrades undersökningsarbeten av vida mera omfattande art än de, som hittills blivit utförda. Vidare framhöll han, att anläggandet av en eller flera separatgruvor — förutom att en sådan anordning, särskilt vid brytning på djupet, skulle försvåra särskiljandet av de olika kvaliteterna — skulle innebära mycket stora olägenheter med hänsyn till den återstående fyndighetens framtida realiserande. Förutom det att en sådan brytning skulle försvåra och fördyra utvinnandet av den återstående malmen, komme den att om ej omöjliggöra dock i högsta grad försvåra särskiljandet av de olika malmkvaliteter, som det eventuellt skulle vara fördelaktigt att särskilja vid den framtida brytningen av fyndigheten.

¹⁾ Benämningen exporttackjärn är en teknisk benämning på järn med en fosforhalt av 0.020 procent och därunder och betecknar således icke, att tackjärnet är avsett för export. Större delen av i Sverige tillverkat exporttackjärn användes i svensk ståltillverkning. En betydande del exporteras dock.

Bergmästaren Asplund uttalade i sitt yttrande över Grönwalls ansökning, att den av Asplund år 1907 verkställda undersökningen ingalunda givit sådana resultat, som lämnade stöd för den av Brinell och Petersson uttalade uppfattningen rörande möjligheten att vid brytningen utskräda de olika kvaliteterna från varandra. Vad beträffar den befarade rovbrytningen förmenade Asplund, att redan gällande gruvstadga gäve vederbörande bergstjänsteman en mycket stor befogenhet till förhindrande därav, men föreslog Asplund därjämte vittgående bestämmelser till förebyggande av rovbrytning. Vad angick den erbjudna royaltyn, ansåg Asplund densamma lämpligen kunna godkännas. Asplund utgick därvid från att nettovinsten av ifrågavarande malm vid export skulle utgöra högst 5 kronor per ton så länge dagbrytning påginge (2 år) och högst 2.50 kronor per ton under följande år. Förutom royaltyn skulle emellertid staten, därest den planerade elektriska tackjärnframställningen komme till stånd, få inkomster genom försäljning av elektrisk kraft och avfallsvirke. Härom uttalar Asplund bland annat följande: »Den minskning i malmvinst, som staten genom ett bifall till ifrågavarande koncessionsansökan skulle riskera och som, fränsett de två första koncessionsårens billigare dagbrytning, ej skulle uppgå till mer än 50,000 kronor per år, synes, då man därtill tager i betraktande, att staten genom 1907 års kontrakt med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag m. fl. är helt och hållet förhindrad att före år 1938 bryta någon malm i Luossavaara för export, vara mer än uppvägd genom den för staten fördelaktiga avsättningen av ändå utbyggd vattenkraft och avfallsvirke.»

För egen del avstyrkte kommerskollegium i utlåtande den 26 september 1913 Grönwalls ansökning framför allt av det skälet, att kollegium fann den erbjudna ersättningen för låg.

I skrivelse den 26 september 1913 föreslog kommerskollegium, att en utredning skulle igångsättas rörande det lämpligaste sättet för nyttiggörande av statens norrländska malmyndigheter.

Kommers-
kollegii
skrivelse den
26/9 1913

I skrivelsen uttalades bland annat, att de av staten genom 1907 och 1908 års avtal med de norrländska malmbolagen förvärvade gruvfyndigheterna ursprungligen framför allt avsetts som reserv för den svenska järnhanteringen. Av de sedan dess förändrade förhållandena med avseende på kännedomen om de mellansvenska malmtillgångarna samt beträffande deras utnyttjande finge man emellertid intrycket, att malmtillgången för de mellansvenska bruken kunde anses mera betryggad än vad vid malmexportfrågans avgörande 1907 antogs. En utredning borde därför verkställas, huruvida de norrländska malmyndigheter, som staten disponerar, i hela sin utsträckning fortfarande behövdes som reserv för den mellansvenska järnhanteringen. Skulle en dylik utredning utfalla så, att en bearbetning av statens norrländska fyndigheter kunde anses tillräddig, borde en utredning ske, vilken den lämpligaste formen för en sådan bearbetning borde vara. I första hand borde därvid järnkontorets så kallade Luossavarakommittés beräkningar angående möjligheterna att få användning för Luossavaramalm vid mellansvenska järnverk granskas med hänsyn till rådande förhållanden. Skulle resultatet av denna utredning bliva negativt, borde undersökas möjligheterna för en tackjärnstillverkning i Norrland, baserad på de fosforrena malmen antingen för leverans av tackjärn till svenska stältillverkare eller för export. Med hänsyn till statens framtida inlösningsrätt till de norrländska malmbolagens gruvor borde även undersökas, huruvida på basis av dessa gruvors

mera fosforhaltiga malmer kunde grundas en inhemsk förädlingsindustri, särskilt i avsikt att onödiggöra den nuvarande importen av byggnads- och konstruktionsjärn.

*Malmkommissionens tillsättnings-
tillstånd.*

I enlighet med kommerskollegii hemställan uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 24 oktober 1913 åt en kommission, sedermera kallad malmkommissionen, att verkställa en allsidig utredning angående lämpligaste sättet för nyttiggörande av statens norrländska malmfyndigheter och utsågos till ledamöter av denna kommission kommerserådet Gunnar Dillner, d. v. docenten Sven Brisman, direktören Olof Hjorth, bergmästaren Oskar Norelius och ingenjören Erik Nyström. Sedan herrar Dillner och Hjorth avgått ur kommissionen har Kungl. Maj:t i deras ställe utsett generaldirektören Karl Axel Fryxell och överingenjören vid järnkontoret Axel Wahlberg.

Sedan malmkommissionen tillsattes, hava åtskilliga framställningar med avseende å nyttiggörande av de norrländska fyndigheterna inkommit dels från vattenfallsstyrelsen, dels från malmkommissionen.

*Förslag om
träkolstackjärn-
utredning.*

Sälunda anhöll vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 28 februari 1916 om tillstånd att få anlita sakkunniga för att utreda frågan om ugnskolning för malmförädling inom övre Norrland och närmast inom Porjus kraftverks distributionsområde. Sedan malmkommissionen i infordrat utlåtande meddelat, att inom kommissionen påginge undersökningar om möjligheten att tillverka träkolstackjärn i Norrland och att en utredning rörande kolningsfrågan av den art, vattenfallsstyrelsen föreslagit, vore av grundläggande betydelse för dessa undersökningar, uppdrog Kungl. Maj:t genom brev den 28 mars 1916 åt malmkommissionen att verkställa ifrågavarande utredning. Sedermera har malmkommissionen tillkallat särskilda sakkunniga för att biträda vid denna utredning. De sakkunnigas undersökningar hava numera avslutats och kommissionen är sysselsatt med en närmare granskning av de erhållna resultaten.

*Malmkommissionens
förslag om
undersökningar i
Luossavara
och Mertainen.*

I skrivelser den 30 mars 1916 och den 25 januari 1917 anhöll malmkommissionen, att Kungl. Maj:t ville bemyndiga kommissionen att verkställa undersökningar av staten tillhöriga malmtillgångar i Luossavara och Mertainen samt anrikningsförsök med malm från Gellivare ävensom vidtaga åtgärd för anvisande av härför erforderliga medel. Vad malmkommissionen härutinnan hemställt torde numera icke kräva några åtgärder från Kungl. Maj:ts sida. Vad beträffar Mertainen har Kungl. Maj:t nämligen enligt beslut den 14 september 1917 med begagnande av ett utav Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag gjort erbjudande uppdragit åt malmkommissionen att låta genom bolaget verkställa undersökningar i Mertainen. Ifråga om Luossavara återigen torde med hänsyn till det nu ifrågasatta utnyttjandet av nämnda fyndighet särskilda undersökningsarbeten icke vara erforderliga.

*Allmänna
synpunkter
vid tillgodogörande av
en järnmalmsfyndighet.*

Innan jag härefter övergår till att framlägga resultaten av malmkommissionens undersökningar angående möjligheterna att nyttiggöra fyndigheten i Luossavara, torde det vara lämpligt, att jag i korthet lämnar en antydning om några av de omständigheter, som äga den största betydelsen vid bedömandet av möjligheterna och det lämpligaste sättet för en järnmalmsfyndighets tillgodogörande.

Därvid torde det icke vara nödvändigt att närmare redogöra för betydelsen av malmtillgångens storlek, dess belägenhet med hänsyn till närheten till järnväg ävensom till förbrukarna, vare sig malmen är avsedd att användas inom landet eller att exporteras, samt brytningsmöjligheterna d. v. s. om brytningen kan ske i dagbrott eller måste verkställas under jorden, med eller utan uppfordring av malmen. Likaledes torde det vara allmänt bekant, vilken betydelse malmens järnhalt äger. Mindre känd torde måhända vara den inverkan vissa i malmen ingående ämnen äga med avseende å malmens användbarhet. Jag torde härvid icke behöva uppehålla mig vid betydelsen av förekomsten av svavel, då några menligt inverkan kvantiteter svavel icke torde förefinnas i den nu ifrågavarande fyndigheten Luossavara. Desto större betydelse med avseende å möjligheten att tillgodogöra sig denna fyndighet äger däremot förekomsten av fosfor.

Kvantiteten av den i malmen uppträdande fosfor blir i allmänhet bestämmande med avseende å malmens användbarhet för olika tillverkningsmetoder. Vid de s. k. sura färskningsmetoderna, bessemer eller martin, vilka vid de svenska järnverken företrädesvis användas för framställning av stål för export, begagnas ett tackjärn av 0.020—0.040 procent fosfor, motsvarande en fosforhalt hos malmen av 0.010—0.015 procent. Malm med samma eller något högre fosforhalt användes för framställning av sådant basiskt martintackjärn, som förädlas till det prima mjuka basiska stål, som är föremål för export. För annat basiskt stål, avsett att utvalsas till balkar, plåt, faconjärn och stångjärn för byggnads- och konstruktionsjärn, användes i Sverige malm med 0.050—0.2 procent fosfor, under det att man utomlands för ändamålet godkänner malm med fosforhalter av 0.8—1 procent. Till basisk bessemertillverkning, där den höga fosforhalten är av vikt dels för genomförande av den metallurgiska processen, dels för att erhålla högsta möjliga fosforhalt i den för gödningsändamål använda s. k. thomasslaggen användas malmer med en fosforhalt av 1—2 procent.

Av dessa tillverkningsmetoder förutsätter tillverkning av tackjärn för sur bessemer och sur martin användning av träkol. Tillverkningen av tackjärn för prima basiskt martinstål förutsätter likaledes användning av träkol. För tillverkning av tackjärn för annat basiskt martinstål användes vanligen koks, ehuru i Sverige även här träkol övervägande kommer till användning. Tackjärn för basisk bessemer tillverkas uteslutande med koks. I Sverige förekommer endast vid trenne verk tillverkning av tackjärn för basisk bessemer.

Malmkommissionens utredning och förslag den 26 januari 1917.

Härefter får jag övergå till att redogöra för malmkommissionens ovannämnda utredning angående möjligheterna att nyttiggöra malmtillgången i Luossavara samt malmkommissionens förslag i detta hänseende av den 26 januari 1917.

Malmkommissionens utredning om Luossavara.

Utredning ang. olika möjligheter att nyttiggöra Luossavara malm.

De hittills verkställda undersökningarna rörande malmtillgången i Luossavara och avsättningsmöjligheterna för densamma gjorde det från början klart för kommissionen att — även om de i kommissionens skrivelse den 25 januari 1917 föreslagna undersökningarna i Luossavara skulle giva de gynnsammaste resultat, varpå man med stöd av föregående undersökningar kunde hoppas — det likväl vore mycket tvivelaktigt, huruvida det skulle bli möjligt att på ett för staten ekonomiskt fördelaktigt sätt nyttiggöra malmtillgången i Luossavara, så länge staten vore utestängd från möjligheten att exportera någon del av malmen. Kommissionen ansåg sig därför, samtidigt med att kommissionen planlade ifrågavarande undersökningsarbeten, böra göra preliminära beräkningar angående möjligheterna att inom landet få avsättning för de olika malmkvaliteter, som man i gynnsammaste fall kunde tänkas utvinna.

Dessa beräkningar hava visat, att kommissionens farhågor tyvärr varit mycket befogade.

A) vid rationell brytning.

Vid en sådan beräkning har kommissionen ansett sig först böra undersöka möjligheterna att avsätta malmen vid en rationell brytning, baserad på huvudsakligen malm med fosforhalt ej överstigande 0.075 procent. Brytningen torde därvid, såsom Luossavarakommittén föreslagit, böra uppgå till cirka 300,000 ton årligen.

1) α -malm.

Med en sådan brytning torde det icke möta några svårigheter att få avsättning för α -malmen. Luossavarakommittén beräknar, att den skulle få avsättning vid ett pris av 4 kronor 50 öre per ton. Vinsten för staten skulle då enligt kommitténs beräkningar ej bli mer än cirka 1 krona per ton. Luossavarakommitténs beräkningar torde dock i detta hänseende vara för pessimistiska och torde man kunna räkna på ett väsentligt högre pris på α -malmen, särskilt om man kan påräkna avsättning till smältverk i Norrbotten.

2) övrig malm.

a) till de mellansvenska järnbruken.

Vid en sådan brytning måste man emellertid skaffa avsättning för den övriga malm, som kan komma att brytas samtidigt med α -malmen — därest man icke ämnar lagra denna malm till dess staten själv äger rätt till export av malm, vilket förfaringssätt kommer att här nedan vidröras. Järnkontorets Luossavarakommitté — vars beräkningar synas malmkommissionen riktiga — kom, som ovan nämnts, vid beräkning av avsättningsmöjligheterna för denna malm till det resultat, att flertalet dåvarande svenska järnverk med hänsyn till de lägre pris, till vilka Grängesbergsmalm kunde erhållas vid järnverken, icke skulle kunna med ekonomisk fördel tillgodogöra sig Luossavaramalmen, även om den erhöles till endast brytnings- och fraktkostnader. Sedan kommitténs beräkningar uppgjordes, hava malmpriserna visserligen stegrats, även om man bortser från nu rådande onormala förhållanden, men på samma gång också materialpriser och arbetslöner. Att under nuvarande om-

ständigheter söka göra en direkt omräkning av kommitténs beräkningar torde icke vara lämpligt, då det icke är möjligt att förutsäga, vilka materialpriser, arbetslöner och frakter, som komma att råda, när mera normala förhållanden åter inträda.

Emellertid skulle det kunna tänkas, att Luossavaramalmen skulle kunna komma till användning för tillverkning på elektrisk väg i Norrbotten av tackjärn för basisk martin. Därvid skulle kunna tillgodogöras malm med fosforhalt under 0.075 procent och möjligen även malm hållande 0.075—1 procent fosfor. En tillverkning av ifrågavarande slag av tackjärn kan tänkas ske med användande antingen av träkol eller av koks. Beträffande först tillverkning med användande av träkol syntes det kommissionen till en början mycket tvivelaktigt, huruvida inom den träkolsrayon, som bör beräknas för en järntillverkning i Norrbotten, skall till rimligt pris kunna erhållas tillräcklig kvantitet träkol för en sådan tackjärnstillverkning av något större omfattning. På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande har kommissionen föranstaltat en utredning för beräkning av träkolstillgången för en järntillverkning i Norrbotten. Denna utredning, som av de sakkunniga utfördes under förliden sommar och numera föreligger avslutad, synes emellertid häntyda på ett gynnsammare resultat än kommissionen förväntat.

Tillverkningen på elektrisk väg av tackjärn för basisk martin med användande uteslutande av koks har enligt senast gjorda erfarenheter icke visat sig praktiskt möjligt.

Emellertid framgår av ovanstående, att en möjlighet finnes, att någon del av Luossavaramalmen med över 0.010 procent fosfor skall kunna få användning inom landet. Det kunde därför synas tvivelaktigt, huruvida kommissionen borde framlägga en plan för tillgodogörandet av Luossavaramalmen, innan möjligheterna för en tillverkning av tackjärn för basisk martin bleve närmare utredda. Emellertid har kommissionen ansett denna omständighet icke böra utgöra något hinder för uppgörandet av en sådan plan, därest vid planens utarbetande iakttoges, att lämplig kvantitet reserverades för den händelse det skulle visa sig ekonomiskt möjligt att i Norrbotten upptaga en tillverkning av tackjärn för basisk martin. För sådant ändamål torde vara tillräckligt att reservera 100,000 ton, med vilken kvantitet även torde kunna tillgodoses de säkerligen mycket små rekvisitioner av sådan malm, som möjligen skulle kunna komma att göras från Mellansverige. Skulle mot förmodan behovet av malm för förstnämnda ändamål komma att stiga väsentligt över 100,000 ton, torde en sådan malmåtgång kunna möjliggöra en brytning i Mertainen, vilken fyndighet ingiver förhoppningar om väsentligt bättre möjligheter att tillgodose såväl detta behov som framför allt behovet av malm med fosforhalt under 0.010 procent.

Undersöker man därefter möjligheten av att få avsättning för malmen vid nya järnverk för tillverkning av sådant gjuttackjärn och vanligt handelsjärn, som för närvarande importeras från utlandet, så finner man att denna import redan nu till väsentlig del kommer att täckas genom de nyanläggningar för tillverkning av sådan vara, som dels redan igångsatts, dels äro planerade att igångsättas efter krigets slut.

För ett nyanlagt järnverk skulle sålunda återstå endast att antingen driva en häftig konkurrens på den inhemska marknaden eller att skaffa sig en exportmarknad för sin produktion. Att på utländsk marknad konkurrera med Englands

b) för tillverkning av tackjärn för basisk martin i Norrbotten.

c) till nytt järnverk för till erkning av gjuttackjärn och vanligt handelsjärn.

och Tysklands på egna kol baserade produkter ansågs redan före nu pågående krig icke möjligt; säkerligen kommer kriget i detta avseende endast att ställa vårt land i än sämre ställning, i det att man har att räkna med att dels konkurrensen länderna emellan, dels ock tullskyddet i de olika länderna ytterligare kommer att skärpas.

d) genom lagring.

Av ovanstående torde framgå, att en brytning i Luossavara av 300,000 ton malm per år i och för en enbart inhemsk förbrukning icke är möjlig. Möjligheten att lagra den malm, som icke kunde vinna avsättning inom landet i avvaktan på att staten efter år 1937 skulle få exportera överskottet, kan på grund av de stora ränteförlusterna utan vidare lämnas utan avseende.

B) vid brytning av endast α -malm.

Då så är fallet, kunde ifrågasättas, huruvida man icke skulle kunna tänka sig en brytning enbart av α -malm. Luossavarakommittén framhåller med stöd av erfarenheterna från Kirunavara och Tuolluvara, att en brytning av enbart α -malm icke är möjlig. Under antagande likväl att en sådan brytning vore möjlig, är det tydligt, att vid en årsbrytning av cirka 50,000 ton brytningskostnaderna per ton malm måste bli avsevärt högre än vid en årsbrytning av 300,000 ton, även om brytningen i båda fallen kunde ske i dagbrott. Så är emellertid icke fallet, i det att α -malms utbrytande — åtminstone i de lägre nivåerna — måste ske i särskilda arbetsrum, med härav föranledd väsentlig höjning i brytningskostnaderna. Enligt Mossbergs ovannämnda beräkning skulle brytningskostnaderna vid brytning av enbart α -malm uppgå under de första två åren, då dagbrytning kunde ske, till 2.50 kronor à 3 kronor per ton och därefter till 5 kronor à 6 kronor per ton. Ehuru kommissionen anser, att staten bör kunna erhålla större vinst av denna malm än 1 krona per ton, som Grönwall erbjudit, finner kommissionen, att ett sådant brytningssätt, särskilt med hänsyn till den ringa kvantitet, som skulle komma att nyttiggöras, skulle lämna allt för ringa inkomst åt staten, även frånsett de olägenheter för framtida rationell brytning, som, enligt vad professor Petersson framhåller, skulle kunna förorsakas genom anläggande av separatgruvor.

Emellertid får icke förbises, att det icke är uteslutet att viss kvantitet α -malm torde kunna utvinnas för sig och då bör kunna med ekonomisk fördel användas i svensk järnhantering. Kommissionen har därför också vid uppgörandet av nedan angivna plan för tillgodogörande av Luossavarafyndigheten funnit det särskilt angeläget, att det behov av Luossavara α -malm, som kan tänkas uppkomma vare sig i mellersta Sverige eller för järnförädling i Norrbotten, skall kunna på lämpligt sätt tillgodoses.

C) genom att bibehålla Luossavara som malm-reserv.

Då sålunda Luossavaramalmen icke för närvarande torde hava några utsikter att i nämnvärd utsträckning komma till användning inom den svenska järnhanteringen, skulle det ligga närmast till hands att bevara Luossavara som reserv för framtida behov, då motsvarande malmkvaliteter i mellersta Sverige blivit slutbrutna eller brytningen fortgår på sådant djup och drager sådana kostnader, att Luossavaramalmen skulle kunna ställa sig billigare. Emellertid äro tillgångarna av sådana malmer i mellersta Sverige så pass stora, att det tager avsevärd tid, innan Luossavara kan beräknas tagas i anspråk. Dessutom är den påvisade kvantiteten av fosforfattigare malmer i Luossavara så liten, att den endast motsvarar järnverkens malmbehov under några år.

För fyllande av sitt uppdrag har kommissionen ansett det vara nödvändigt att fullständiga hittills tillgängliga uppgifter om järnmalmstillgången i mellersta Sverige. En detaljerad uppskattning härav skedde år 1909 avsedd att framläggas för 1910 års internationella geologkongress i Stockholm. Denna undersökning gav vid handen, att arean av i Sverige, med undantag av Norrland, förefintliga malmstillgångar skulle uppgå till i runt tal 300,000 kvadratmeter. Denna uppskattning har nu förnyats av kommissionen, vilken för detta ändamål inhämtat uppgifter om de nya beräkningar och undersökningar, som de särskilda gruvförvaltningarna under mellantiden utfört. Det så erhållna primärmaterialet har sedermera underkastats en kritisk granskning av bergmästarna i de olika distrikten. Detaljsiffrorna för undersökningarna kommer kommissionen att meddela i ett efterföljande betänkande, men vill kommissionen här endast omnämna, att den sammanlagda malmarean enligt dessa undersökningar bör uppskattas till 600,000 kvadratmeter eller i runt tal dubbelt så stor, som den år 1909 angivna.

Den av malmkommissionen verkställda inventeringen omfattar endast fyndigheter, som under åren 1909—1913 varit belagda med arbete jämte några få obetydliga andra fyndigheter i landet, med undantag av Norrland. Härutöver finnas emellertid en stor mängd fyndigheter, som genom magnetiska undersökningar eller annorledes äro kända, men som icke bearbetats och som därför undandragit sig beräkning över malmareornas storlek, men vilka malmareor sammanlagt äro av mycket stor utsträckning i jämförelse med de nu inventerade. Fackmän anse sannolikt, att sistnämnda malmareor äro dubbelt så stora, som de inventerade.

Relationen mellan produktionen år 1913 eller 2,561,968 ton och den då under brytning varande malmarean 331,470 kvadratmeter, avsänkt 3.5 meter, visar att då per kvadratmeter malmarean, avsänkt 1 meter, erhöles 2.18 ton färdig produkt. Den nu inventerade 600,000 kvadratmeter malmarean, avsänkt 100 meter, lämnar sålunda 130 miljoner ton, och, avsänkt 200 meter, 260 miljoner ton färdig produkt. Även med en väsentligt ökad årsproduktion är sålunda den mellansvenska järnhanterings behov av malm tryggad för lång tid framåt, utan att man behöver taga i anspråk de mycket betydande reserver, som, enligt vad ovan antytts, äro förefintliga inom de gamla bergslagerna.

I fråga om närmare beräkning av i Norrland befintliga malmtillgångar vill kommissionen erinra allenast om de siffror, vartill malmtillgångarna i följande mera kända fyndigheter uppskattats nämligen:

Luossavara	22,500,000 ton
Ekströmsberg	30,000,000 »
Svappavara	15,000,000 »
Leveäniemi	15,000,000 »
Kirunavara	740,000,000 »
Gellivare	195,000,000 »

Summa malmtillgång 1,017,500,000 ton.

Dessa malmkvantiteter äro beräknade endast till vissa för de särskilda fyndigheterna olika nivåer, men torde dessutom under dessa nivåer finnas ofantliga kvantiteter malm.

Dessa siffror visa tydligt att, även om brytningen inom de lappländska malm-

fälten skulle högst avsevärt ökas per år mot dess nuvarande storlek, skulle malm-tillgångarna räcka ofantligt långt utöver den tid, som kan överskådas ifråga om malmbehov och malmtillgångar. En väsentligt ökad brytning i Norrbotten skulle ändå lämna mer än erforderliga malmreserver för framtiden.

Vad särskilt Luossavara beträffar, skulle den beräknade malmkvantiteten ovan Luossajärvis yta 22,500,000 ton endast motsvara några års brytning i mellersta Sverige. Tages hänsyn endast till den av Asplund undersökta delen av Luossavara skulle densamma 7,600,000 ton icke motsvara mer än cirka 2 à 3 års brytning. De fosforfattigare partierna i de av Asplund undersökta delarna torde icke heller motsvara mer än 2 à 3 års brytning av motsvarande kvaliteter i mellersta Sverige.

D) i samman-
hang med
export.

De verkställda beräkningarna visa sålunda, *dels* att något behov av att bevara Luossavara såsom malmreserv för den svenska järnhanteringen icke förefinnes, *dels* att för närvarande en brytning i Luossavara av någon större omfattning enbart för järn- och ståltillverkning i Sverige icke kan bli lönande.

Helt andra möjligheter för Luossavaramalmens tillgodogörande skulle erbjuda sig, därest export av malmen vore tillåten. Med hänsyn till de pris, som Luossavaramalmen skulle kunna betinga på världsmarknaden, skulle nämligen en för staten lönande brytning kunna åstadkommas, därest en väsentlig del av den brutna malmen skulle kunna få avsättning genom export. Med en sådan omfattande brytning skulle även vinnas den fördelen, att priset å den malm, vilken avsattes inom landet, kunde sättas lägre, därigenom att brytningskostnaderna då bleve lägre och någon vinst icke behövde beräknas å den för inhemsk förbrukning avsedda malmen, då vinst kunde uttagas å den del av malmen, som exporterades. Härigenom borde möjligheterna att använda Luossavaramalmen inom landet komma att ökas. Kommissionen tager härvid främst sikte på den visserligen jämförelsevis ringa kvantitet α -malm, som kan vid brytningen utvinnas för sig och som bör kunna få användning antingen i mellansvenska järnverk eller framdeles vid en eventuell tillverkning av exporttackjärn, varom utredningar pågå inom kommissionen. Men dessutom torde en sådan anordning med lågt pris å den malm, som kan vinna avsättning inom landet, underlätta uppkomsten av en tillverkning i Norrbotten av tackjärn lämpligt för basisk martin, därest förutsättningarna i övrigt visa sig lämpliga för en sådan tillverkning. *Särilt kommissionen kan finna, är en kombinerad av export och avsättning på den inhemska marknaden den enda väg, på vilken man kan hoppas att kunna framkalla ett småningom ökat behov inom landet av Luossavaramalm och framdeles av malmer från statens övriga fyndigheter i Norrbotten.*

Malmkommissionens förslag.

Förslag till
överenskom-
melse med-
Luossavaara-
Kiirunavaara
aktiebolag
m. fl.

Då emellertid, enligt 1907 års uppgörelse med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med flera bolag angående bland annat nyttjanderätten till Luossavara, staten icke äger exportera någon Luossavaramalm, fann kommissionen det nödvändigt, att överenskommelse träffades med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med avseende å exporten av denna malm. Det syntes kommissionen därför lyckligt om med nämnda bolag kunde träffas en överenskommelse, som med avseende å exporten av malm skulle medföra huvudsakligen samma ekonomiska fördelar för staten som 1913 års avtal angående export från Kirunavara men samtidigt till-

godosåge de önskemål i avseende å tillhandahållande av malm åt den svenska järnhanteringen, som kommissionen i sin föregående utredning framhållit. Kommissionen inledde därför underhandlingar med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och lyckades det kommissionen att med bolaget träffa en preliminär uppgörelse, där dessa angivna önskemål tillgodosågos. Enligt denna överenskommelse skulle Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag äga rätt att i Luossavara under åren 1918—1937 bryta och tillgodogöra sig 350,000 ton malm årligen mot att bolaget erlade till staten *dels* 350,000 kronor årligen, oberoende av om bolaget tillgodogjort sig någon malm eller ej, *dels* ock 2 kronor för varje ton för bolagets räkning bruten och bortfraktad malm, sålunda sammanlagt 3 kronor per ton, under förutsättning att hela kvantiteten bleve bruten. Härutöver skulle bolaget vara skyldigt att *dels* för statens räkning årligen bryta och till ett pris motsvarande brytningskostnaderna, ökade med 10 procent, tillhandahålla staten intill 100,000 ton malm från Luossavara malmfält av samma malmsorter bolaget eljest därifrån levererade, *dels* leverera till staten årligen 50,000 ton Gellivareslig, hållande högst 0.015 procent fosfor och efter ett pris f. b. v. Malmberget av 8 kronor per ton torr vikt basis 65 procent järnhalt med 35 öres skala. Överenskommelsen innehöll vidare bestämmelser angående rationell malmbrytning, angående undersökningar i Luossavara och Mertainen m. m.

Slutligen var från bolagets sida vid överenskommelsen knutet det villkoret, att exporten från Grängesbergsfältet måtte få ökas. Med hänsyn till såväl den under senare åren konstaterade stora malmtillgången i Grängesberg som ock till övriga av kommissionen anförda skäl av såväl malmekonomisk som mera allmän nationalekonomisk natur, som talade för att Sveriges export av fosforrik järnmalm ej borde inskränkas utan snarare ökas, tillstyrkte kommissionen, att exporten från Grängesbergsfältet borde från och med 1918 få ökas till högst 800,000 ton.

*Ökad export
från
Grängesberg.*

Kommissionens utlåtande i denna del var av följande innehåll.

Malmkommissionens utredning om Grängesberg.

Som bekant innehåller 1907 års avtal härom den bestämmelsen, att trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund under åren 1909—1917 från detta gruvfält äger rätt exportera 650,000 ton per år, men att denna kvantitet från och med år 1918 skall nedsättas till att per år räknat uppgå till högst 450,000 ton. Dessutom bör här anföras, att genom en år 1915 enligt kontraktets bestämmelser tillsatt skiljenämnd medgivits, att vad bolaget under ett visst år av ovan angivna kvantiteter icke kunnat skeppa, får uttagas under ett eller flera kommande år. Då nu inträffat att bolaget under åtskilliga år icke kunnat bryta och exportera fullt 650,000 ton, hava dessa restkvantiteter under de senaste två krigsåren (1915 och 1916) i huvudsak skeppats. Exporten från Grängesberg utgjorde sålunda under

år 1915	791,144.0 ton
» 1916	976,780.0 »

Dessutom levererades enligt bolagets egen uppgift till svenska järnverk (huvudsakligen Domnarvet) under

år 1915	142,311.8 ton
» 1916	119,952.2 »

Det skäl, som vid uppgörandet av 1907 års avtal i främsta rummet föranledde den begränsning i exporten från Grängesberg, som avtalet innehåller, var hänsyn till den mellansvenska bruksindustrien. Man sade sig, att då en omfattande export medgäves från de lappländska gruvorna, borde man för inhemsk järnförädling reservera det i mellersta Sverige belägna Grängesberg. Sedan tiden för detta beslut hava tio år förflutit, utan att — på ett undantag när — från den svenska järnhanteringens sida något nytt behov av Grängesbergsmalm framträtt. De bruk, som år 1907 hämtade malm från trafikaktiebolagets gruvor voro då tvenne, och dessa bruk äro fortfarande avnämne. Till dessa två har nu kommit Oxelösunds järnverk, som genom ett mångårigt kontrakt tillförsäkrats sitt malmbehov, för de närmaste åren uppgående till cirka 100,000 ton.

Om man sålunda å ena sidan kan säga, att något ökat behov av de fosforhaltiga malmer, som finnas i Grängesberg icke försports från den svenska järnhanteringens sida, så har å andra sidan genom verkställda undersökningar en högst avsevärd ökad malmtillgång konstaterats vid nämnda malmfält. År 1907 beräknades malmtillgången i Grängesberg till sammanlagt 42 miljoner ton, varav 73 procent eller cirka 30 miljoner voro befintliga inom de utmål, som tillhöra Grängesbergs gruvaktiebolag. Genom de undersökningar, som sedermera bedrivits, hava mycket viktiga upplysningar om malmtillgångarna erhållits. Gruvfältets malmarea i dagen är 78,500 kvadratmeter; de nya undersökningarna hava visat, att malmarea på 500 meters djup är praktiskt taget lika stor eller cirka 75,000 kvadratmeter. På grundval av de verkställda undersökningarna kan man med trygghet beräkna, att bolaget till 750 meters djup äger minst 100 miljoner ton och att under denna nivå malm förefinnes till högst betydande kvantiteter. Därtill kommer, att en proportionellt lika stor ökning kan beräknas å den på Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag fallande delen av Grängesbergsfältet, varigenom detta bolags malmbehov för planerade utökningen av järntillverkningen vid Domnarvet kan anses tryggat för en överskådlig tid framåt.

Dessa siffror och vad i anslutning till desamma härovan anförts synas kommissionen oförtydligt giva vid handen, att de förutsättningar, å vilka statsmakterna grundade sitt beslut år 1907 rörande begränsningen av exporten från Grängesbergsfältet, numera måste anses vara väsentligen förändrade. Då räknade man med en malmtillgång, som med hänsyn till sin antagna begränsning helt naturligt manade till en långt gående försiktighet vid bestämmandet av exportkvantiteten. Nu äger man grundad anledning räkna med en så väsentligt mycket större tillgång, att man utan frångående av den principiella uppfattningen år 1907 lär kunna, därest skäl i övrigt därtill föranleda, medgiva icke obetydligt större export, än vad nämnda år bestämdes. Härutinnan tillåter sig kommissionen i övrigt framhålla följande.

Kommissionen har vid bedömandet av Luossavaras betydelse såsom malmreserv framhållit, hurusom den nu kända malmtillgången i mellersta Sverige är väsentligt större än som beräknats vid senaste uppskattning år 1909. Kommissionens beräkning visar sålunda en nära dubbelt så stor känd malmarea som 1909 års beräkning.

Den ökade kännedom, som under de senaste åren vunnits om malmtillgångarna i mellersta Sverige, innebär naturligtvis en väsentligt större trygghet för de bruksföretag, som på desamma basera sin tillverkning, en trygghet som bör vara

så mycket större som järnverkens sammanlagda produktion under normala förhållanden är stadd endast i en mycket långsam stegring. Kommissionen har också genom frågecirkulär övertygat sig om, att enligt brukens egen åsikt dessa med få undantag anse sig vara i besittning av egna malmtillgångar för sin produktion under överskådlig framtid.

Samtidigt med att exporten av Grängesbergsmalm begränsats har en omfattande export av järnmalm från mellersta Sverige uppstått från gruvor, som inköpts av tyska eller österrikiska verk. Därvid bör ock bemärkas, att de av utlänningar inköpta gruvorna i huvudsak bestå av fattig malm, som först genom anrikning kan bringas i användbar form. Den slig, som erhålles vid anrikning och nu exporteras, är emellertid i järnhalt och frihet från fosfor just av den kvalitet, som användes vid de svenska verken. Exporten av dylik fosforren malm och slig har under de senaste åren stigit till betydande kvantiteter och befinner sig i rask stegring. Även om man icke kan bestämt påstå, att ökningen i exporten av fosforfattig malm och slig är väsentligt förorsakad av begränsningen i exporten av annan malm, torde det åtminstone icke sakna fog anse, att strävandena att skaffa ersättning för den malm, som icke kan fås från de fosforrika fyndigheterna, verkat i riktning mot en ökning av exporten av de fosforfattigare malmerna.

Förhållandena hava sålunda, sedan 1907 års kontrakt skrevs, utvecklats sig därhän, att en avsevärd export av fosforren malm uppstått från mellersta Sverige, under det att den fosforrika malm, som reserverats i Grängesberg, på ett undantag när, icke funnit några nya avnämare bland de år 1907 förefintliga järnverken.

Förutom det att hinder med hänsyn till den svenska järnhanteringens behov av Grängesbergsmalmen icke synes kommissionen förefinnas för fortsatt export av dylik malm i samma utsträckning som hittills och ej ens för viss utvidgning av densamma, föreligga numera därjämte, enligt kommissionens bestämda mening, positiva skäl för att icke — på sätt 1907 års avtal stadgar — inskränka exporten från Grängesbergsfältet från och med år 1918. I sådant hänseende vill kommissionen erinra därom, att gruvbyggnader och övriga anordningar vid Grängesberg nu äro sådana att desamma medgiva en årsbrytning av 1,000,000—1,200,000 ton per år. Genom byggandet av egna arbetarebostäder samt upplåtande av område för egna hem äro även bostadsförhållandena ordnade för den nyss nämnda brytningen. Det är givetvis i och för sig från nationalekonomisk synpunkt önskvärt, att de redan befintliga dyrbara anläggningarna kunna utnyttjas till sin fulla kapacitet. Likaså är det ett naturligt önskemål att undvika en rubbning i de arbetares levnadsförhållanden, som nu äro bosatta på orten och inlärda vid de i viss mån särregna brytningsförhållandena vid Grängesbergs gruvor. En inskränkning i brytningen, på sätt 1907 års kontrakt bestämmer eller från 650,000 ton till 450,000 ton per år skulle medföra, att cirka 300 arbetare måste uppsägas vid 1918 års ingång.

Till vad anförts komma emellertid enligt kommissionens mening även en del andra skäl av mera allmän art, som tala för att Sveriges export av fosforrik järnmalm ej bör inskränkas utan snarare ökas, i den mån det kan ske utan fara.

Den obrutna malmen representerar ett räntelöst kapital. Att hålla ett dylikt liggande även utöver, vad som påfordras för att trygga produktionen och exporten för en överskådlig tid framåt, är liktydigt med onödig lagring och innebär sålunda en betydande ekonomisk förlust. Detta kapital kan göras fruktbärande blott genom export, och denna bör då ej inskränkas, utöver vad omtanken för framtiden samt

produktions- och pridförhållandena göra nödvändigt. Det är även att märka, att Sverige genom malmexporten erhåller en ökad köpkraft i utlandet, som sätter oss i stånd att införskaffa varor till motsvarande värde. Det är även att antaga, att behovet av dylik köpkraft skall ännu mera ökas efter kriget, då vi skola fylla våra tömda förråd av råvaror och bränsle. Särskilt för införskaffande av det utländska bränslet, vars pris efter kriget torde komma att ställa sig relativt högt, borde det vara av betydelse att så mycket som möjligt öka den utländska betalningstillgång, som järnmalmexporten skapar. Jämväl på dessa grunder är det kommissionens mening, att den beslutade inskränkningen i exporten fr. o. m. år 1918 ej bör upprätthållas, utan att det istället är i hela landets intresse, att någon ökning av den redan existerande exporträtten medgives.»

I anledning av malmkommissionens berörda förslag införskaffades utlåtande från bl. a. förra överingenjören vid järnkotoret, fil. doktor J. A. Brinell.

*Doktor
Brinells
yttrande.*

Doktor Brinell erinrar i sitt yttrande därom, att avsikten med 1907 års förvärv var att malmtillgångarna i Norrbotten skulle reserveras för den svenska järnhanterings behov, därvid uppmärksamheten särskilt var riktad på de tillgångar på fosforfattig malm, som finnas i Luossavara. Senare av bergmästar Asplund anställda undersökningar visade emellertid, att den fosforfattiga malmen i Luossavara förekom så spridd och vore så svår att skräda, att man svårigen kunde tänka på ett ekonomiskt tillgodogörande av den fosforfattiga malmen enbart.

Brinell finner malmkommissionens förslag vara för staten ekonomiskt väsentligt förmånligare än hittills framkomna förslag, och de malmkvantiteter, staten enligt förslaget skulle disponera, skulle bereda staten möjlighet att på ett effektivt sätt kunna erbjuda den svenska järnhanteringen det stöd, som ursprungligen var avsikten med Luossavaraförväret.

Beträffande avsättningen av den malm, som staten skulle disponera, framhåller Brinell, att i den mån malmen försäljes till Mellansverige, bör staten med hänsyn till de högre fraktkostnaderna icke beräkna så stor vinst. Det vore sannolikt, att avsättning snart även skulle kunna vinnas till blivande tackjärnstillverkning i Norrbotten. Staten torde då inrikta sin försäljningspolitik på att genom en måttlig vinstberäkning främja uppkomsten i Norrland av en tackjärnstillverkning för avsättning icke på export utan för inhemsk förädling. Det kunde eljest tänkas, att i Norrbotten uppkomme en tillverkning, som inriktade sig på framställning av tackjärn, som utan vidare förädling exporterades. Om staten till en sådan företagare försälde malm till självkostnadspris eller med ett obetydligt tillägg, skulle denne i konkurrenshänseende komma i en sådan undantagsställning, att måhända ett eller annat mel ansvenskt hyttverk skulle bliva nödsakat inställa sin verksamhet, särskilt som avsätt ingsmöjligheterna för fosforfattigt tackjärn på exportmarknaden vore begränsade.

Doktor Brinell anser, att malmkommissionens förslag till utnyttjande av Luossavara malmfält från järnhanterings synpunkt synes följdriktigt ansluta sig till de förutsättningar, som lågo till grund för statens förvärv av denna fyndighet.

Beträffande ökningen av exporten från Grängesbergfältet framhåller Brinell, att han tidigare hört till dem, som ansett en begränsning av denna export berättigad,

men med hänsyn till de avsevärda malmfynd, som sedan den tiden gjorts i Grängesberg, anser han nu en ökning av exporten i enlighet med malmkommissionens förslag välmotiverad. I likhet med malmkommissionen finner han, att det behov av fosforrik malm, som man för närvarande kan förutse komma att uppstå för svensk järnhanterings behov, är väl betryggat. Han framhåller vidare, att en begränsning av exporten av fosforrikare malmer kan medföra en ökning av exporten av fosforen malm, i det att malmförbrukarna tvingas att på annat håll söka ersättning för den fosforrikare varan. Då därtill kommer, att malmbolaget med avseende å maskinell utrustning, förberedelsearbeten i gruvorna och arbetarstam utan några utvidgningar är rustat för ifrågakvarande större brytning, anser Brinell förslaget nationalekonomiskt riktigt, samtidigt som enligt hans åsikt från järnhanteringsens sida inga berättigade betänkligheter däremot numera kunna resas.

Till slut uttalar Brinell, att han till alla delar kan instämma i den detaljerade och sakkunniga utredning, som malmkommissionen framlagt som stöd för sitt förslag.

Detta förslag från malmkommissionens sida till Luossavaras utnyttjande föranledde icke frågans lösning, då proposition till 1917 års riksdag icke blev framlagd och den preliminära uppgörelsen med malmbolagen därför förfallit.

Efter denna överblick över frågans tidigare behandling får jag nu övergå till förut omnämnda av Norrbottens järnverks aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund den 27 februari 1918 gjorda hemställan om rätt att bryta malm i Luossavara. I ansökningen, som avser att under tiden intill 1937 års utgång bryta och bortfrakta högst 350,000 ton malm årligen mot en avgift av 3 kronor per ton bruten och bortförd malm, anföres bland annat följande:

*Ansökning av
Norrbottens
järnverks-
aktiebolag och
trafikaktie-
bolaget Grän-
gesberg Oxelö-
sund om
brytningsrätt
i Luossavara.*

I slutet av nästlidet år bildade flertalet av de mellansvenska stålverken Norrbottens järnverksaktiebolag för att börja en tillverkning av fosforrent tackjärn i Norrbotten. Orsakerna härtill vore flera. En viktig orsak var bristen på träkol i mellersta Sverige, vilken åstadkommit, att träkolsrayonen måst sträckas allt längre norrut med ty åtföljande höga frakter. Man ansåg det då lämpligare, att flytta en del av tackjärnstillverkningen till Norrland men bibehålla den vidare förädlingen av tackjärnet i mellersta Sverige.

Ett annat skäl var den rikligare tillgången på vattenkraft i Norrbotten, vilken med fördel kunde tagas i anspråk för en tillverkning av fosforrent tackjärn.

Slutligen och en av de viktigaste orsakerna var önskan att, med besparande av tillgången på fosforen malm i de mellansvenska gruvor, på vilka de svenska järnverken hittills baserat sin tillverkning, kunna för den mellansvenska ståltillverkningen tillgodogöra sig de stora malmtillgångarna i Norrbotten. Två möjligheter erbjödo sig härvid, nämligen att erhålla fosforfattig malm eller slig från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag eller ock att förvärva sådan malm från statens malmfält i Norrbotten.

Det enda av statens malmfält, som syntes bolaget därvid kunna komma i fråga, vore Luossavara järnmalmsfält. Visserligen innehåller Luossavara, som nämnt, endast

förhållandevis mindre kvantiteter fosforfattig malm, men å andra sidan är fyndigheten relativt väl känd och är det den enda större statsfyndighet, som ligger i närheten av järnväg. Av de övriga statsfyndigheterna torde för övrigt endast Mertainen och Leveäniemi innehålla några större kvantiteter fosforfattig malm.

Vid statens nyttjanderätt till Luossavara är emellertid fäst det villkoret, att staten icke äger bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller stål-tillverkning i Sverige. Detta villkor skulle ju uppfyllas med avseende å den malm, som komme att användas vid Norrbottens järnverk. Nu ligger emellertid den fosforfattiga malmen så insprängd mellan fosforrikare partier, att det torde vara omöjligt eller i varje fall icke utan mycket stora kostnader möjligt att bryta den fosforfattiga malmen för sig. Då Norrbottens järnverk icke själv kan använda fosforrikare malmer, har järnverket tagit i övervägande på vad sätt man skulle kunna få avsättning för den sistnämnda malmen och har järnverket då funnit, att någon möjlighet att avsätta den fosforrikare malmen inom landet icke finnes, utan att den enda möjligheten att få avsättning för densamma, är att exportera denna malm.

Då emellertid, som nämnts, någon malm icke kan exporteras utan Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags medgivande, har Norrbottens järnverks aktiebolag vänt sig till det Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag närstående bolaget trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, och har mellan Norrbottens järnverks aktiebolag och sistnämnda bolag överenskommit, att bolagen skulle ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om tillstånd att få tillsammans bryta i Luossavara, varvid Norrbottens järnverk skulle bekomma all fosforfattig malm och trafikbolaget den fosforrikare. Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag har därefter förklarat sig icke hava något att erinra mot att den malm, som tillkommer trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund får exporteras.

För en sådan brytningsrätt äro bolagen villiga att till staten erlægga en avgift av 3 kronor per ton bruten och bortförd malm, och hade bolagen tänkt sig, att brytningen skulle uppgå till cirka 350,000 ton om året.

En förutsättning för en sådan brytning är dock givetvis, att bolagen berättigas att frakta den brutna malmen till Luleå respektive Narvik enligt de fraktsatser, som upptagas i det år 1907 mellan staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag ingångna avtalet.

Genom en sådan överenskommelse mellan staten och undertecknade bolag synes oss Luossavara järnmalmsfält komma att på bästa möjliga sätt utnyttjas enligt de principer, som lägo till grund för förvärvet av Luossavara. Så långt det är möjligt kommer malmen till användning för svensk järnhantering. Därutöver erhåller staten en i nyttjanderättsavtalet icke beräknad inkomst på malm, som icke kan komma till användning i Sverige. Sammanlagt skulle staten erhålla en årlig inkomst av cirka 1,000,000 kronor fränsett icke oväsentliga inkomster i form av skatter, trafikinkomster m. m.

Då det vid utnyttjande av statens malmtillgångar i Norrbotten torde vara en viktig princip, att malmen så långt som möjligt förädlas inom landet och icke exporteras i form av tackjärn, torde bolagens erbjudande lämna de bästa möjliga garantierna i detta hänseende. Samtidigt torde vara att beakta, att som Norrbottens järnverk representerar flertalet mellansvenska stålverk, fördelarna av Luossavara fyndigheten på detta sätt allsidigare än eljest vore möjligt kommer den svenska järnhanteringen till godo. — Bolagen finna det även rimligt att jämväl annan till

Norrbottnens järnverks aktiebolag ej ansluten tackjärnstillverkare, som tillverkar tackjärn för vidare förädling inom landet, och som innan uppgörelse träffas med staten gör framställning härom, må berättigas inträda i brytningskonsortiet, och äro bolagen villiga att härom träda i förhandling med sådan tackjärnstillverkare.

I anledning av ifrågavarande ansökning hava införskaffats utlåtanden från malmkommissionen och järnvägsstyrelsen.

Malmkommissionen har i utlåtande den 20 mars 1918 tillstyrkt den begärda brytningsrätten under vissa villkor. I utlåtandet anför malmkommissionen bland annat följande:

Malmkommissionens utlåtande den 20/3 1918.

Kommissionen påpekar att den till kommissionen remitterade framställningen i väsentliga delar sammanfaller med den plan för Luossavaramalmens tillgodogörande, som kommissionen med underdånig skrivelse den 26 januari 1917 underställt Kungl. Maj:t.

Den tanke, som låg till grund för överenskommelsen, har i något förändrad form upptagits av Norrbottens järnverks aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

I båda fallen avses en kombination av export och avsättning på den inhemska marknaden. Kommissionen har i sitt utlåtande den 26 januari 1917 utförligt framlagt de skäl, som göra en sådan anordning nödvändig, och kommissionen torde därför i detta hänseende kunna återopå vad kommissionen där anfört.

Beträffande detaljerna i bolagens framställning föreslår malmkommissionen vissa tillägg i överensställelse med malmkommissionens tidigare avtal med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag om brytning i Luossavara och hemställen, att staten träffar avtal med ifrågavarande bolag om rätt för desamma att för tiden intill 1937 års utgång för varje år i Luossavara järnmalmfält bryta och tillgodogöra sig högst trehundrafemtio tusen ton järnmalm på huvudsakligen följande villkor, nämligen

att bolagen för varje år under ovan omförmälda tid till staten erlægga ett belopp av 350,000 kronor samt därutöver två kronor för varje ton för bolagens räkning bruten och bortfraktad malm.

att bolagen åtaga sig att utöver den sålunda till brytning medgivna kvantiteten dessutom, om så staten må påfordra, årligen bryta och till ett pris motsvarande brytningskostnaderna, ökade med 10 procent, tillhandahålla staten eller den eller dem, till vilka staten överlåter sin rätt, intill 100,000 ton malm från Luossavara av samma malmsorter, bolagen eljest därifrån leverera,

att bolagen förbinda sig att sörja för en rationell malmbrytning i den mening i malmkommissionens skrivelse angivits samt att för sådant ändamål vidtaga lämpliga anstalter och nedlägga erforderliga kostnader,

att i fråga om brytning på djupet, lösen av byggnader och anstalter för grubbrytningen samt övriga detaljvillkor motsvarande bestämmelser skola lända till efterrättelse, som därom finnas intagna i föregående års preliminära avtal med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, samt

att aktiebolaget Porjus smältverk, som till Kungl. Maj:t ingivit en ansökning om rätt att före 1918 års utgång i Luossavara bryta 10,000 ton malm, må medgivas inträda i brytningsrätten.

Efter erhållen remiss har järnvägsstyrelsen avgivit utlatande över Grängesbergbolagets och Norrbottens järnverk aktiebolags hemställan, och framhåller järnvägsstyrelsen, sedan redogörelse lämnats för behovet av och kostnaden för lokomotiv och vagnar för ifrågavarande transporter samt kostnaden för anordnandet av ett spårssystem vid Luossavara m. m. i huvudsak följande:

Järnvägs-
styrelsens ut-
låtande den
4/5 1918.

Enligt 1907 års avtal äga malmbolagen mot vissa prestanda och skyldigheter från deras sida att åtnjuta en mycket avsevärd fraktnedsättning, motsvarande, vad beträffar transporter till Riksgränsen, 20 procent och, vad beträffar transporter till Svartön, 40 procent under de enligt den ordinarie taxan utgående avgifterna. Ej heller har den under nuvarande krisförhållanden för övrig trafik gällande provisoriska taxeförhöjningen kunnat tillämpas för de i detta särskilda avtal berörda transporter. Bolagen äro emellertid enligt avtalet pliktiga att med viss inskränkning och enligt något olika bestämmelser för Riksgränsbanans tvenne huvuddelar garantera, att statens järnvägars kostnader för Riksgränsbanans drift och underhåll ävensom 5 procent ränta å nämnda banas anläggningskostnad bliva betäckta i huvudsak och framför allt till den del, som belöper sig på bolagets transporter. Vid bedömandet av denna fraktfråga synes fog föreligga att skilja på den del av här ifrågavarande malm, som i och för export skall framföras i samma stationsrelationer och på samma sätt som de stora mängderna exportmalm i övrigt, och den del, som skall avses för inhemsk användning och befordras efter trafikantens friare bestämmelser. Därest fraktavgiften för den malm, som i och för export väl då skulle komma att transporteras för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund räkning, skulle baseras på de för dess dotterbolag Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag fastställda frakterna, så torde man vidare böra utgå från att jämväl avtalets garantibestämmelser skulle tillämpas på här ifrågavarande malmtransporter. Under sådan förutsättning och då det nu är fråga om en relativt ringa tillkommande kvantitet exportmalm, på vilken bestämmelserna i meranämnda avtal skulle få tillämpas och då denna malmkvantitet givetvis trafiktekniskt kan behandlas på samma sätt som de stora mängderna, har styrelsen icke något att erinra mot att de fraktbestämmelser, som finnas angivna i 1907 års avtal, få läggas till grund för fraktpriset för berörda för export över Svartön eller Narvik avsedda malm.

På grund av nuvarande höga anskaffningskostnader för rullande materiel föreslår dock styrelsen en fraktförhöjning med 69 öre per ton för malm fraktad till Svartön eller alltså till 4 kronor 17 öre per ton och med 57 öre per ton för malm fraktad till Riksgränsen eller alltså till 3 kronor 21 öre per ton.

Likaså bör garantibestämmelsen rörande täckande av järnvägens drifts-, underhålls- och räntekostnader komma till tillämpning sålunda, att garantibeloppen fördelas på de båda bolagen i förhållande till andelen av för deras räkning framförda tonkilometer malm å dels sträckan Gällivare (Malmberget)—Svartön, dels sträckan Gällivare—Riksgränsen.

Med hänsyn till olika tolkning av nuvarande krigsklausulbestämmelse föreslås även, att i här förevarande fall tydligt anges, att med avbrott i malmutfraktningen avses endast den tid, då fullständigt avbrott i transporten på någon av järnvägslinjerna Gällivare—Riksgränsen resp. Gällivare—Svartön på grund av i bestämmelsen angivna omständigheter nödvändigtvis måste äga rum.

De av anförda skäl sålunda förordade fraktbestämmelserna böra vidare ej på något som helst sätt vara bindande eller prejudicerande för transporter enligt eventuellt blivande nya avtal.

Vad åter beträffar den del av malmen, som skall avses för inhemsk användning, föreslås, att frakten för denna bör i avsaknad av nyssberörda garantibestämmelse och då den måhända kommer att betinga ett särskiljande av vissa kvantiteter att framföras på andra vägar än de stora mängderna, utgå enligt samma grunder, som vid olika tidpunkter kunna vara gällande beträffande malmtransporter i allmänhet å Riksgränsbanan för andra trafikanter än de i det stora exportmalmavtalet ingående bolagen. Fraktavgifterna för dylika transporter måste emellertid, förutom efter malmslagens olika beskaffenhet och förhållande till varandra i värde med flera faktorer, givetvis främst avpassas efter statsjärnvägarnas ekonomiska och driftförhållanden, och situationen vore för närvarande sådan, att några fraktnedläggningar under allmänt gällande avgifter icke kunde medgivas, enär statens järnvägars inkomster för närvarande icke ens täckte driftkostnaderna. Då det vidare vore omöjligt att nu överblicka, huruvida och när en nedsättning av ifrågavarande malmfrakter kunde komma till stånd — en nedsättning som då måste göras mera allmän och rättvist avvägas för de olika trafikanterna — ansåge styrelsen, att denna fråga måste tillsvidare lämnas öppen för att samtidigt med andra likartade fraktfrågor regleras, sedan förhållandena efter krigets slut stadgat sig och möjligheter att göra några säkra kalkyler åter föreläge, då det ock vore styrelsens mening, att staten borde sträcka sig så långt i eftergifter som det med hänsyn till statens järnvägars driftsekonomiska förhållanden och övriga på saken inverkan omständigheter vore möjligt.

Såsom i malmkommissionens senast återgivna yttrande omförmäles har till Kungl. Maj:t ingivits ansökan om viss brytningsrätt i Luossavara jämväl från aktiebolaget Porjus smältverk.

*Ansökningar
från aktie
bolaget Porjus
smältverk an-
gående malm-
brytning i
Luossavara.*

Aktiebolaget Porjus smältverk hade den 29 mars 1917 anhållit att på vissa villkor få rätt att i Luossavara malmfält bryta årligen intill 50,000 ton järnmalm i 40 års tid. Denna ansökan blev av Kungl. Maj:t den 30 november 1916 avslagen. Sedermera har samma aktiebolag den 23 maj 1917 anhållit dels att få till visst pris övertaga i Luossavara befintlig färdigbruten järnmalm, dels om rätt att i Luossavara malmfält vid pall 175 bryta 10,000 ton malm före 1918 års utgång, vilken senare skrivelse är den, som av malmkommissionen omförmäلت. Slutligen har bolaget i en till finansdepartementet den 1 juni 1917 inkommen skrivelse anhållit att få utsträcka sin förutnämnda anhållan att omfatta intill 30,000 ton malm per år och för en tid av minst 10 år.

De båda senast nämnda framställningarna hava remitterats till kommerskollegium. Över bolagets anhållan den 23 maj 1917 har kommerskollegium hört malmkommissionen; och finnes dess yttrande, vari kommissionen bland annat förklarar sig icke hava något att erinra mot att bolaget medgives inträda i den av kommissionen för Norrbottens järnverks aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund förordade brytningsrätten med avseende å Luossavara, bilagt kommissionens ut-

låtande rörande sistnämnda bolags ansökning. Kommerskollegii yttrande över aktiebolaget Porjus smältverks ansökan är ännu icke avgivet.

Ehuru detta ärende, såsom av det nu anförda torde framgå, ej föreligger i sådant skick, att det kan föreläggas Kungl. Maj:t till slutlig prövning, torde hänsyn böra tagas jämväl till de ingivna ansökningarna från Porjus smältverk vid bedömandet av föreliggande fråga om malmbrytning i Luossavara.

Departementschefens
yttrande.

Brytningen
i Luossavara
och Gränges-
berg.

Vid 1907 års förvärv av Luossavara och andra järnmalmfält i Norrbotten var avsikten att kunna på ett tillfredsställande sätt tillmötesgå de anspråk på erhållande av malm från de norrländska järnmalmfälten, som kunde bliva framställda från den svenska järnhanteringens sida. Under de tio år, som förflutit sedan detta förvärv skedde, ha emellertid, såsom jag förut framhållit, icke framställts några anspråk å Luossavaramalm till sådana kvantiteter, att de kunnat föranleda en rationell malmbrytning. Icke heller hava de förhoppningar infriats man torde hyst, att möjligheten att få tillgång till billig malm från statens gruvfält skulle framkalla en på Norrbottensmalm grundad tillverkning av vanligt handelsjärn. Orsaken härtill torde främst vara att söka i dessa malmfälts beskaffenhet och läge. Vad närmast Luossavarafältet beträffar, finnas i detta fält endast i ringa grad sådana fosforfattiga malmkvaliteter, som lämpa sig för framställning av svenskt kvalitetsjärn, och vilka därför antingen till följd av sitt högre värde kunna bära frakten till Mellansverige eller lämpa sig för en på användningen av träkol baserad tillverkning av fosforfattigt tackjärn i Norrbotten. Huvudmängden av Luossavaramalmen utgöres av sådana fosforrikare kvaliteter, vilka icke med ekonomisk fördel kunna transporteras till mellersta Sverige, och någon tackjärnstillverkning i Norrbotten, grundad på dessa malmkvaliteter, torde icke för närvarande kunna påräknas. De fosforfattiga och de fosforrikare malmkvaliteterna förefinnas därjämte så blandade i Luossavara, att olägenhet uppstår av att bryta varje kvalitet för sig; därför torde vid brytningen av malmsorter, som lämpa sig för framställning av kvalitetsjärn inom landet, jämväl böra brytas kvaliteter, som icke nu kunna användas i Sverige.

Dessa förhållanden hava särskilt tydligt framgått av den utredning, som malmkommissionen verkställt rörande möjligheterna att i svensk järnhantering använda de olika malmkvaliteter, som kunna utvinnas ur Luossavarafyndigheten. Malmkommissionen har därvid kommit till det resultat, dels att för närvarande en brytning i Luossavara av någon större omfattning enbart för järn- och ståltillverkning i Sverige

icke kan bliva lönande, dels att något behov av att bevara Luossavara såsom reserv för den svenska järnhanteringen icke förefinnes. Malmkommissionen har därför föreslagit en kombination av export och avsättning på den inhemska marknaden sålunda, att lämpliga kvantiteter av de malmkvaliteter, som inom en icke alltför avlägsen framtid kunna väntas komma till användning i svensk järnhantering, göras lätt tillgängliga för detta ändamål, men att lämpligt avpassad kvantitet av den övriga malmen exporteras.

Den framställning om rätt till brytning i Luossavara, som inkommit från trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens järnverks aktiebolag, ansluter sig i huvudsak till malmkommissionens förslag. Norrbottens järnverk skulle sålunda använda den fosforfattiga malm, som kan utvinnas ur Luossavara, för framställning av fosforfattigt tackjärn vid ett planerat järnverk i Norrbotten. Trafikbolaget skulle bekomma den fosforrikare malmen för export. För varje ton malm, som brytes och bortfraktas från Luossavara, skulle staten erhålla en avgift av tre kronor.

Norrbottens järnverks aktiebolag, som skulle erhålla den fosforfattiga malmen, är, såsom jag tidigare omnämnt, bildat av flertalet svenska ståltillverkare, och är det järnverksbolagets avsikt att använda det i Norrbotten framställda tackjärnet i första rummet för vidare förädling vid stålverken i Mellansverige. På detta sätt skulle den fosforfattiga Luossavaramalmen komma den svenska järnhanteringen tillgodo.

Vad beträffar den export av malm, som skulle äga rum från Luossavara, ingår, som bekant, icke någon exporträtt i 1907 års upplåtelse av Luossavara till staten, utan måste härför erhållas medgivande från de bolag, som ingingo 1907 års överenskommelse med staten. Sådant medgivande ha bolagen, som sagt, förklarat sig villiga att villkorligt lämna. Bolagen ha vidare erbjudit sig att betala till staten en avgift av tre kronor per ton bruten och bortförd malm, vilket innebär, att bolagen göra anspråk på en andel i vinsten av exporten, som, därest man utginge från de beräkningar, som tillämpades vid 1913 års uppgörelse, skulle utgöra hälften av sagda vinst.

Det är naturligtvis synnerligen svårt att under nu rådande ovissa förhållanden beräkna, huru stor vinsten kan bliva å ifrågasatta Luossavaraexport. Vid 1913 års uppgörelse om ökning av Kirunaexporten utgick man från en vinst av sex kronor per ton. Jag har nu ansett mig kunna tillstyrka förslaget om en avgift av tre kronor per ton bruten och bortfraktad malm under tiden 1919—1927 och, i fråga om den Norrbottens järnverk tillkommande för inhemsk förädling avsedda malmen.

jämväl för den återstående delen av kontraktstiden. Beträffande åter den malm, som skulle tillkomma trafikaktiebolaget, vilken malm bolaget äger rätt att exportera, har jag icke funnit anbudet vara ur statens synpunkt tillfredsställande. Redan i fråga om perioden 1919—1927 kan det ju ej med någon säkerhet beräknas, huruvida vid sträng tillämpning av grundsatsen om vinstens lika fördelning mellan staten och bolaget den till staten utgående avgiften bör sättas just till nu föreslagna tre kronor per ton. Ännu större blir emellertid ovissheten, om sagda belopp bör utgöra den staten skäligen tillkommande andelen, därest avtalet skall äga giltighet ända till 1937 års utgång; och har jag ej ansett mig kunna tillstyrka, att staten godtager en avgift av tre kronor per ton för hela den ifrågasatta avtalstiden. Att i avtalet allenast stadga, att staten erhåller halva vinsten, skulle medföra den svårigheten, att man med ledning av räkenskaperna finge utröna vilken del av trafikaktiebolagets vinst, som härflöte särskilt från Luossavaraexporten. För att de tvister må undvikas, som härav lätt skulle kunna förorsakas, torde statens vinstandel böra fixeras till visst bestämt belopp per ton. Med bolaget inledda underhandlingar om bestämmelserna rörande royalty för ifrågasvarande malmkvantiteter ha lett till överenskommelse, att statens vinstandel skall för de malmkvantiteter, som brytas och bortfraktas under perioden 1928—1937, höjas till fyra kronor per ton; dock med rätt för bolaget att under år 1927 genom skiljedom få utrönt, huruvida sagda avgift skäligen kan anses innebära en riktig tillämpning av oförmälda grundsats förvinstfördelningen, och att, därest det kan av bolaget visas, att dess vinstandel komme att utgöra mindre än hälften, erhålla motsvarande nedsättning i avgiften, dock ej till lägre belopp än tre kronor per ton. Den avfattning, som givits åt bestämmelsen i fråga torde erbjuda ur statens synpunkt tillräcklig trygghet.

Av här ovan berörda royalty skola emellertid utav de avtalsslutande bolagen 350,000 kronor (eller en krona för varje ton av den malmkvantitet, för vilken brytning är medgiven) erläggas årligen, oavsett om någon malm av bolagen brytes i Luossavara.

Det framgår av den föregående utredningen, att den största delen av den ifrågasatta malmbrytningen skulle komma att exporteras, och att allenast en ringare del skulle bli förädlad inom landet. I överenskommelsen har fördenskull intagits bestämmelse om att bolagen äro skyldiga att, fränsett förut omnämnda kvantitet av 350,000 ton, årligen bryta och tillhandahålla staten eller den eller dem, till vilka staten överlåter sin rättighet, intill 100,000 ton malm från Luossavara

av olika malmsorter i samma proportion som faller vid årets brytning i dess helhet.

Utöver denna för statens räkning avtalade malmbrytning, vilken ingick bland de av malmkommissionen föreslagna villkoren för ett bifall till bolagens framställning, har jag ansett mig böra fordra ett ytterligare villkor, som synes mig ägnat att i än större omfattning möjliggöra den inhemska malmförädlingens gynnande genom eller rättare i samband med Luossavarafältets exploatering. Detta villkor består däri, att staten skulle tillförsäkras rätt att begära ett utbyte av den för Luossavaramalmen ifrågasatta royaltyn mot leverans av malm från Grängesbergs malmfält till självkostnadspris.

Som förut nämnts blev det i samband med 1907 års överenskommelse om järnmalmsfälten i Norrbotten bestämt, att trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund skulle begränsa exporten från Grängesberg till 650,000 ton under åren 1909—1917 och därefter till 450,000 ton. På grund av att bolaget under senaste åren utsköpat en del från tidigare år kvarstående restkvantiteter samt till följd av den genom brev av den 14 september 1917 medgivna ökade brytningen under åren 1917 och 1918 har exporten under de senaste åren uppgått till cirka 800,000 ton årligen. Från och med 1919 skall exporten däremot inskränkas till 425,000 ton om året.

En viktig orsak till denna begränsning av Grängesbergsexporten har varit, att enligt 1907 års beräkningar Grängesbergsfyndigheten antogs icke räcka till för en större brytning. Malmtillgången i Grängesbergsfältet uppskattades då till 42 miljoner ton, varav cirka 30 miljoner ton inom Grängesbergsbolaget tillhöriga utmål. Senare verkställda undersökningar visa emellertid, att malmtillgången i Grängesbergsfältet är väsentligt större än man tidigare antagit. Man beräknar sålunda nu, att Grängesbergsbolagets malmtillgång inom gruvfältet uppgår till minst 100 miljoner ton, varjämte man kan påräkna ett förhållandevis lika stort överskott utöver förut beräknade tillgångar av den malm, som ligger inom den övriga, Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag tillhöriga delen av fältet.

På grund av nu omförmälda förhållanden har malmkommissionen i sin år 1917 gjorda framställning, på sätt här förut blivit omnämnt, ifrågasatt en ökning av brytningen i och för export. Denna framställning blev emellertid icke av Kungl. Maj:t upptagen i vidare mån än att för riksdagen framlades proposition, enligt vilken bolaget skulle äga att under åren 1917 och 1918 bryta och exportera tillhopa 550,000 ton utöver de i 1907 års kontrakt medgivna 450,000 ton, mot det att ex-

porten under följande år till och med år 1937 nedsattes till 425,000 ton, och vann denna proposition riksdagens bifall.

De skäl, som i nyssberörda framställning av malmkommissionen anförts för ett bibehållande av brytningen i Grängesbergssfältet vid en högre siffra än den år 1907 bestämda, kunna icke fränkännas berättigande. Å andra sidan kan från det allmännas synpunkt ej få bortses från den synnerligen viktiga synpunkt, som år 1907 ledde till en begränsning av exporten från Grängesbergs gruvfält, nämligen önskvärdheten att så mycket som möjligt förbehålla de mellansvenska malmerna för förädling inom landet, och denna synpunkt gör sig så mycket starkare gällande numera, sedan erfarenheten visat, att utsikten till en användning inom landet av lappländsk malm är mindre än man år 1907 trodde sig kunna hoppas. Vid detta förhållande har det synts mig vara önskvärt att kombinera ett medgivande av export från Luossavarafältet med bestämmelser, som kunna befordra Grängesbergsmalmens användning för järn- och ståltillverkning inom landet. Jag har därför under de förhandlingar, som förts angående brytningen i Luossavara, framlagt förslag i berörda syfte, vilket Grängesbergsbolaget förklarar sig villigt att antaga. Detta förslag går, såsom redan blivit antytt, ut därpå, att staten skall äga rätt att av Grängesbergsbolaget kräva leverans av malm för järn- och ståltillverkning inom landet till ett pris svarande mot bolagets självkostnad, mot det att de ifrågakommande bolagen, när och i den mån statens optionsrätt blivit begagnad, befrias från att erlägga royalty för motsvarande kvantitet Luossavaramalm. Bolaget skulle emellertid vara berättigat att, därest och i den mån staten ej begagnar sin optionsrätt, exportera motsvarande kvantitet och sålunda icke behöva efter 1918 års utgång inskränka sin brytning, även om malml leverans för inhemskt behov ej av staten påfordras.

Det förslag till avtal, som jag uppgjort med trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund samt Norrbottens järnverks aktiebolag innehåller alltså i huvudsak följande:

Överenskom-
malsens
innehåll.

Staten överlåter nyttjanderätten till Luossavara till Grängesbergsbolaget och Norrbottens järnverks aktiebolag, vilka bolag berättigas där bryta och bortfrakta 350,000 ton malm årligen. Härav skall järnverksbolaget erhålla den malm, som håller högst 0.015 procent fosfor och Grängesbergsbolaget den fosforrikare malmen. Den fosforfattiga malmen må endast användas för järn- och ståltillverkning inom landet, den fosforrikare må exporteras. För nyttjanderätten erlägga bolagen årligen

350,000 kronor, oavsett om någon brytning äger rum eller ej, samt dessutom två kronor, i vissa fall tre kronor per ton bruten och bortfraktad malm.

Å andra sidan förbinder sig Grängesbergbolaget att årligen ställa till statens disposition 350,000 ton Grängesbergsmalm. Denna malm levereras till självkostnadspris, men staten avstår å sin sida från avgift för Luossavaramalmen, dock högst intill tre kronor per ton levererad Grängesbergsmalm. Denna överenskommelse innebär alltså, att staten alltid kan disponera 350,000 ton Grängesbergsmalm till självkostnadspris, oavsett om någon brytning skett i Luossavara eller ej, under det att Grängesbergbolaget erhåller ersättning utöver självkostnaden å angivna kvantitet Grängesbergsmalm, som till staten levererats, endast och i den mån bolaget bryter och exporterar Luossavaramalm. I gengäld har dock Grängesbergbolaget beretts den förmånen att, om vid 1937 års utgång befinner sig, att staten från Grängesbergsfältet erhållit mera malm än som från och med det år, då rätten till malmleveransen först begagnas, av bolagen brutits och bortfraktats från Luossavara, staten skall för överskottet betala ett tillägg av 10 procent av självkostnadspriset, beräknat efter medeltalet för hela nämnda brytningsperiod.

Staten äger icke begagna sin rätt till Grängesbergsmalm annat än för tillgodoseende av malmbehov vid nytt företag för järn- eller ståltillverkning eller för utvidgning av redan förefintligt sådant företag.

I överensstämmelse med de skäl, jag anfört för ett bibehållande av den nuvarande exporten av Grängesbergsmalmen, har Grängesbergbolaget i avtalsförslaget berättigats att, i den mån staten icke begagnar sig av sin dispositionsrätt, själv exportera ifrågavarande 350,000 ton. Exporten från Grängesberg skulle då komma att uppgå till 775,000 ton eller ungefär samma kvantitet som under de sista åren. Därjämte har bolaget erhållit rätt att efter år 1918 utskeppa de kvantiteter, bolaget varit berättigat skeppa intill 1918 års utgång men till dess icke hunnit utskeppa.

Utöver den malm, som genom ovannämnda utbyte kan ställas till den inhemska järnhanteringsens disposition, hava bolagen utfäst sig att för järn- och ståltillverkning i Sverige tillhandahålla staten intill 100,000 ton Luossavaramalm till pris motsvarande självkostnaden ökad med 10 procent. Härigenom kan staten för den inhemska järnförädlingens räkning disponera över en avsevärd malmkvantitet. Denna kommer visserligen att bli av växlande kvalitet. Hurudan fördelningen mellan olika malmsorter i avseende å fosforhalten kommer att bli låter sig ej med full säkerhet nu bedöma. Då en viss del därav måhända icke kan med fördel inom landet förädlas och staten vore utav

avtalets bestämmelser förhindrad att exportera malmen, har jag ansett mig böra undersöka, huruvida icke den ekonomiska risken för staten vore möjlig att avlägsna genom överenskommelse med trafikaktiebolaget. I frågans nuvarande läge kan jag dock allenast uttala, att utsikter finnas till en för såväl staten som trafikaktiebolaget acceptabel framtida överenskommelse jämväl i denna angelägenhet, sålunda att den risk avlägsnas, som staten eljest skulle löpa, nämligen att göra förlust på malm, som icke kunde avsättas inom landet och nu ej finge avsättas utom landet.

Statens förfoganderätt över ifrågakvarande malm skulle, såsom är antytt, begränsas genom bestämmelse, att rätten till malm ej finge begagnas för annat ändamål än för järn- eller ståltillverkning inom landet. Härvid är att märka, att föreskriften härutinnan väl utgör hinder mot export av den malm, staten erhåller, men däremot ej mot att staten eller den, till vilken staten överlåter sin rätt, exporterar ur malmen framställt tackjärn.

Med hänsyn till andra tackjärnstillverkare inom landet, bland vilka särskilt må nämnas aktiebolaget Porjus smältverk, vilket, såsom förut nämnts, för egen del ingivit ansökan om viss brytningsrätt i Luossavara, har Norrbottens järnverk utfäst sig att avstå en del av den malm, som eljest skulle tillfalla bolaget. Malmen fördelas mellan olika sökande i förhållande till deras produktion av tackjärn, avsett för ståltillverkning inom landet. Den malm, som Norrbottens järnverk sålunda avstått, må icke användas för annat ändamål än framställning av tackjärn för ståltillverkning inom landet. Vederbörande avnämare äga alltså icke rätt att exportera vare sig den erhållna malmen eller därav framställt tackjärn. Rätt till export av den Norrbottens järnverk tillkommande Luossavaramalmen äger ej heller järnverket i fråga. Däremot kan Norrbottens järnverk exportera ur sagda malm framställt tackjärn, dock endast under den förutsättning, att efter tillgodoseende av hela det, på sätt avtalet anger anmälda behovet av malm för tillverkning inom landet av tackjärn, avsett för ståltillverkning, något överskott uppstår.

Beträffande inlösen av byggnader och dylikt är stadgat att, om avtalet icke förlänges vid 1937 års utgång, skall staten till bolagen erlægga lösen för anstalter, byggnader, (dock ej bostadsbyggnader) maskiner m. m. Önskar staten icke själv fortsätta brytningen, är staten enligt 1907 års avtal berättigad att återlämna Luossavara till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, därvid detta bolag å sin sida skall erlægga lösen till staten för anstalter, byggnader, maskiner m. m.

I överenskommelsen hava vidare intagits bestämmelser om rationell malmbrytning, om statens rätt att verkställa undersökningar och

att taga del av utförda undersökningar, om upplåtelse av nödiga markområden, om royalté till G. E. Bröms' rättssinnehavare om befrielse från exporttull och dylikt, vilka bestämmelser ansluta sig till motsvarande föreskrifter i avtalen angående brytning i Kirunavaara och Gellivare, om viss solidarisk ansvarighet för de båda avtalslutande bolagen samt om ställande av säkerhet för enligt avtalet åtagna förbindelser.

Järnvägsfrakterna hava reglerats i överensstämmelse med järnvägsstyrelsens hemställan; dock med vissa på hemställan dels av trafikaktiebolaget, dels av järnvägsstyrelsen vidtagna mindre ändringar.

Slutligen må nämnas, att till huvudavtalet är fogat ett godkännande av detsamma från Luossavaara Kiirunavaara aktiebolag, vilket bolag genom 1907 års kontrakt upplåtit till staten nyttjanderätten till Luossavaara malmfält. I detta godkännande ingår jämväl sådan förklaring från bolagets sida, att varje tilläventyrs förefintlig, ehuru redan utan någon särskild förklaring osannolik möjlighet, att staten genom nu föreliggande avtals slutande skulle komma i en oförmånligare ställning än eljes varit fallet vid en framtida statsinlösen enligt 9 § i 1907 års kontrakt, torde vara undanröjd.

Sedan statsrådet härefter uppläst den preliminära överenskommelsen mellan staten och de bägge bolagen rörande brytningen i Luossavaara och Grängesberg, fortsatte statsrådet:

Tilläggsavtalet till 1907, 1908 och 1915 års avtal.

Jag får härefter övergå till att behandla en fråga, som har avseende å de tidigare avtalen om brytning i Kirunavaara och Gellivare. Deuna fråga står visserligen icke i direkt sammanhang med frågan om brytningen i Luossavaara och Grängesberg, men synes det mig lämpligt, att bägge ärendena behandlas i ett sammanhang.

Som bekant förvärvade staten åtskilliga fördelar genom 1907 års överenskommelse rörande brytningen i Kirunavaara och Gellivare. Staten erhöll sålunda omedelbart vissa inkomster av malmexporten men tillerkändes dessutom rätt att utan särskild ersättning år 1937 inträda som hälftendelägare till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, varjämte staten bereddes möjlighet att redan år 1932 genom inlösen av stamaktierna i nämnda bolag bliva ensamägare av malmfälten i Kiruna och Gellivare jämte dithörande anläggningar. Vidare bekom staten omedelbart nyttjanderätt till Luossavaara järnmalmfält samt äganderätt till Mer-taineus, Ekströmsbergs m. fl. betydande järnmalmfält.

Som ersättning för dessa upplåtelser tillerkände staten Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag rätt att bryta vissa kvantiteter malm i Kirunavaara och Gellivare malmfält samt att under åren 1908—32 även-

som, om någon inlösen ej skedde år 1932, jämväl under åren 1933—37 å järnvägen Rik-gränsen—Svartön transportera vissa kvantiteter malm från Kiruna och Gollivare malmfält. Genom senare överenskommelser åren 1908 och 1913 hava dessa kvantiteter ökat. Den sammanlagda kvantitet, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag äger bortfrakta under åren 1908—1932, uppgår enligt dessa tre överenskommelser till 133,750,000 ton.

Denna kvantitet skall bolaget hava bortfraktat senast den 31 december 1932. Endast under vissa förutsättningar, för vilka jag senare skall redogöra, äger bolaget möjlighet att tillgodogöra sig vinsten även å kvantiteter, som bolaget ej hunnit bortfrakta år 1932.

I avtalen finnes icke stödgad någon inskränkning med avseende å den kvantitet, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag äger bryta och bortfrakta för varje särskilt år, men med hänsyn till järnvägens kapacitet är bolagets rätt till malmfrakt begränsad till viss årlig, för varje år ökad kvantitet. Denna transporträtt blir då givetvis även reglerande för storleken av bolagets brytning.

Under de år, kriget pågått, har emellertid bolagets malmskeppning i hög grad hämmats genom krigsförhållandena. Utfrakten över Narvik, som eljest är bolagets förnämsta utfraktningsort, har sålunda, särskilt under de senaste åren, måst nästan fullständigt upphöra. Bolaget har därför nödgats förlägga nästan hela sin utfrakt över Luleå. Med hänsyn till den korta skeppningstiden för denna hamn, samt saknaden av för så stor skeppning lämpliga anordningar, även om bristen på tonnage, har det varit uteslutet, att bolaget skulle kunna upprätthålla sin utfrakt i den utsträckning, som uti ifrågavarande statsavtal förutsatts som til åten. Ehuru bolaget genom lagring i utfraktsorterna, särskilt Narvik, sökt så långt möjligt bibehålla brytningen och bortfrakten, har bolagets brytning och bortfrakt väsentligt nedgått. Bolagets utfrakt har sålunda väsentligt understigit de kvantiteter, som beräknats skola skeppats under krigsåren.

Enligt avtalen hade bolaget under dessa år ägt frakta (i tusen ton):

1914	1915	1916	1917
4,600	4,738	5,050	5,350

Den verkliga malmfrakten har emellertid endast uppgått till (i tusen ton):

1914	1915	1916	1917
3,849	3,127	3,073	2,353

Underskottet har sålunda uppgått till (i tusen ton):

1914	1915	1916	1917	1914—1917
751	1,611	1,977	2,997	7,336

Skulle liknande hinder föreligga även för år 1918, skulle de »utfallna» kvantiteterna komma att uppgå till 9 à 10 miljoner ton.

Rätten att bortfrakta dessa »utfallna» kvantiteter under tiden till den 31 december 1932 är uttryckligen begränsad med hänsyn till järnvägarnas fraktmöjlighet.

Dock äger bolaget, såsom jag tidigare antytt, även efter år 1932 och till utgången av år 1937 vissa möjligheter att tillgodogöra sig vinst å de kvantiteter, som då ännu icke bortfraktats, nämligen om staten vid 1932 års slut icke begagnar sig av sin lösningsrätt till bolagets stamaktier.

Även om staten år 1932 begagnar sig av denna lösningsrätt, har trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund viss möjlighet att erhålla ersättning för förlorad vinst å dessa utfallna kvantiteter. Enligt 1907 och 1908 års avtal äger nämligen trafikbolaget att utöver lösesumman för aktierna bekomma ersättning för de kvantiteter, som icke utfraktats, varvid varje ton beräknas till ett pris, motsvarande Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags uppskattade medelvinst under åren 1920—1929 per ton. I sådan ersättning kan bolaget dock erhålla allenast vad som belöper på 7 miljoner ton, varjämte vid vinstberäkningen skall avräknas det belopp, som skolat tillkomma staten såsom preferensaktieägare, därest malmen utfraktats under åren 1928—1932. I 1913 års avtal finnes däremot icke någon motsvarande bestämmelse om rätt att tillgodogöra sig vinst å utfallna kvantiteter.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund äga sålunda vissa möjligheter att tillgodogöra sig de kvantiteter, som »fallit ut» under kriget. Dessa möjligheter skulle också otvivelaktigt varit tillräckliga, därest det endast gällt mindre kvantiteter, som, under eljest normala förhållanden, utfallit på grund av tillfälliga avbrott i driften.

Genom krigsförhållandena, vilka tagit en omfattning, som vid avtalens ingående skulle ansetts otänkbara, hava emellertid de beräkningar, på vilka avtalen grundades, blivit avsevärt rubbade. Genom krigets långvarighet hava de utfallna kvantiteterna stigit till sådan storlek, att det måste anses ovisst, huruvida Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med de begränsade möjligheter avtalen innehålla, skall bliva i tillfälle att tillgodogöra sig vinsten å de kvantiteter, som under kriget utfallit. Bolagets möjligheter att efter kriget hinna utfrakta de »utfallna» kvantiteterna, minskas ytterligare genom den stora efterfrågan och samtidigt stora brist på tonnage, som med säkerhet kommer att inträda efter kriget. Bolaget har tidigare beräknat att verkställa en väsentlig del av utfrakten

med eget tonnage, men har detta tonnage under kriget blivit avsevärt reducerat. Bolagets sammanlagda tonnage uppgick före kriget till 121,445 ton. Under kriget har bolaget förlorat 37,550 ton.

I sammanhang härmed står den omständigheten att, enligt bolagsordningens bestämmelser, utdelningen på statens preferensaktier utgår efter en viss avgift på hälften av den utfraktade malmkvantiteten. Denna avgift utgör för åren 1908—1927 en krona per ton Kirunamalm samt 50 öre per ton Gellivaromalm, men höjes för följande femårsperioder, så att den för åren 1928—1932 utgår med respektive en krona 50 öre och 75 öre samt för åren 1932—1937 med respektive två kronor och en krona. Därest bolaget icke hinner utfrakta de utfallna kvantiteterna före år 1928, har bolaget sålunda att till staten som aktieägare utdela högre belopp än som skulle skett, därest beräknade kvantiteter hade utfraktats under åren 1914—1918. Detta förhållande gäller dock endast de enligt 1907 års kontrakt medgivna kvantiteterna.

Med hänsyn till de omständigheter jag nu anfört, hava Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund gjort framställning om rätt att, i den händelse Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke vid 1932 års slut hunnit skeppa de malmkvantiteter från de lappländska gruvorna, som medgivits i de mellan staten och bolagen ingångna avtalen, trafikbolaget måtte medgivnas rätt att efter år 1932 få på de i 1907 års avtal angivna villkor skeppa och tillgodogöra sig vinsten på de malmkvantiteter, som utfalla under krigsåren.

Vidare hava bolagen hemställt om befrielse från ovanberörda ökade utdelning till staten, därest de utfallna kvantiteterna skulle komma att utfraktas efter år 1927.

Jag finner mig kunna tillstyrka bifall till bolagens framställning i denna del.

De bestående avtalen torde därför böra rättas i två avseenden, nämligen

dels så, att trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund sättes i tillfälle att efter 1932 resp. 1937 skeppa den del av de utfallna kvantiteterna, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till dess ej hunnit bortfrakta,

dels så, att, därest de utfallna kvantiteterna bortfraktas först efter år 1927, avgiften till staten likaväl utgår med samma belopp, som om kvantiteterna bortfraktats det år, de utfallit.

Vid överbägande av de olika sätt, som finnas för genomförande av dessa förändringar, har det syntts mig klart, att man icke bör till-

gripa den åtgärden, att tiden för statsinlösen uppskjutes, och än mindre att trafikbolaget, därest statsinlösen sker, skulle medgivas rätt att samtidigt med staten bryta i de lappländska malmfälten. Det har därför synts mig lämpligast, att den önskade förändringen ordnas i form av ett leveranskontrakt, varigenom trafikbolaget berättigas erhålla de under kriget utfallna, år 1932 resp. 1937 ännu ej bortfraktade kvantiteterna, levererade fob. Narvik eller Luleå till självkostnadspris, vid vars beräkning hänsyn skall tagas till de i statsavtalen intagna villkoren i avseende å frakt och avgifter till staten.

I överensstämmelse med dessa principer har jag med ifrågavarande bolag träffat överenskommelse om ett förslag till tilläggsavtal till de tidigare avtalen med bolagen.

I förut omnämnda av järnvägsstyrelsen den 4 maj ingivna utlåtande har styrelsen yttrat sig, förutom beträffande fraktfrågan, i vilket hänseende det huvudsakliga innehållet i styrelsens yttrande förut återgivits, jämväl i fråga om anskaffande av rullande materiel och anordnande av malmbangård m. m., för vilket ändamål medel erfordras, i händelse de ifrågasatta malmtransporterna komma till stånd. Då det icke vore styrelsen bekant, hur stor del av ifrågavarande malmkvantitet, som skulle fraktas till Svartön, resp. Narvik eller eventuellt annan plats, har styrelsen ansett sig böra utföra alternativa beräkningar över medelsbehovet.

*Kostnader för
rullande ma-
teriel m. m.*

Kostnaderna för anskaffande av lokomotiv och malmvagnar för de malmtransporter, som skulle föranledas av erhållet tillstånd för de ifrågavarande bolagen att tillgodogöra sig högst 350,000 ton årligen, beräknas sålunda alternativt till 4,650,000 kronor, i händelse hela malmkvantiteten skulle fraktas från Kiruna till Svartön, och 3,650,000 kronor, därest hela kvantiteten skulle utskeppas över Narvik, givetvis oberäknat erforderlig ökning av rullande materiel å norsk sida.

För den kvantitet av ytterligare intill 100,000, som malmkommissionen föreslagit skola vid påfordran tillhandahållas staten, beräknas kapitalutlägget för rullande materiel komma att alternativt uppgå till 1,300,000 kronor, resp. 1,000,000 kronor.

Vissa ytterligare kostnader för anläggning av spårssystem vid Luossavaara med anslutning till Kiruna malmbangård m. m., beräknar järnvägsstyrelsen till 120,000 kronor, varvid styrelsen uttalar, att omkring hälften av dessa kostnader borde bestridas av malmbolaget.

Rörande denna del av den föreliggande frågan torde icke från min sida annat yttrande nu vara erforderligt än att jag ansluter mig

till vad järnvägsstyrelsen anfört i fråga om fördelning mellan malm-bolaget och staten av vissa kostnader. Nästkommande års riksdag torde, i händelse av bifall till vad jag i ärendet har att föreslå, hava att motse framställning rörande det av järnvägsstyrelsen angivna medelsbehovet.

Därest de avtal, som nu äro föreslagna, komma att av riksdagen godkännas, erhöle statsverket en ny inkomstkälla. Till frågan huru ifrågakvarande inkomst skall i budgeten upptagas anhåller jag att senare få återkomma.

Sedan statsrådet härefter uppläst överenskommelsen om tilläggsavtalet, hemställde statsrådet, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att

bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar i enlighet med av statsrådet upplästa förslag träffa överenskommelser

dels med trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens järnverksaktiebolag om brytning och bortfraktning av malm från Luossavara och Grängesbergs malmfält,

dels med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund utgörande tillägg till 1907, 1908 och 1913 års avtal med samma bolag

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemstallan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bil. litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Teodor Franzén.

Bilaga A.

1907 års kontrakt.

Emellan svenska staten samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund är följande överenskommelse träffad:

§ 1.

I ändamål att svenska staten må ingå såsom ägare till hälften i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utfäster sig detsamma att, så fort sådant lagligen kan ske, vidtaga de ändringar i sin bolagsordning, som till denna paragraf hörande bilaga nr 1 utvisar.

Såsom bilaga nr 2 till denna paragraf följer förteckning å de fastigheter, gruvor och inmutade områden, som nu tillhöra Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, ävensom, till upplysning om bolagets övriga egendom, förteckning å den lösegendom, som bolaget ägde den 31 december 1906.

§ 2.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utfäster sig vidare att i sammanhang med ovan angivna ändringar i bolagsordningen öka sitt aktiekapital till åttio miljoner (80,000.000) kronor, varav halva beloppet skall utgöras av preferensaktier och halva av stamaktier.

§ 3.

Aktiebolaget Gellivare malmfält försäljer och överläter till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag all sin fasta och lösa egendom med undantag av

- a) fordran hos trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund,
- b) kontant kassabehållning samt fordringar hos banker för innesående medel,
- c) aktier i Trollhättans elektriska aktiebolag och aktiebolaget Expressdynamit, samt
- d) egna inneliggande 4 1/2 procents obligationer.

Såsom bilaga till denna paragraf följer förteckning å de fastigheter,

gruvor och inmutade områden, som ingå i denna försäljning. Övrig löseegendom överlåtes i huvudsaklig överensstämmelse med inventarieförteckning av den 31 december 1906 utan andra förändringar än gruvrörelsens drivande och malmens försäljning intill tillträdesdagen må föranleda.

Köpeskillingen för ifrågakvarande egendom skall utgöra tjugufyra miljoner tjugufyratusen (24,024,000) kronor och likvideras av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med dess stamaktier till nominellt belopp av sexton miljoner sextontusen (16,016,000) kronor med kuponger för tiden från och med år 1908. Överkursen för aktierna, åtta miljoner åttatusen (8,008,000) kronor, föras i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkenskaper till bolagets reservfond.

I samband med omförmälda försäljning åtager sig trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund att, i den mån de förfalla, betala aktiebolaget Gellivare malmfälts nuvarande och blivande skulder utan rätt för trafikaktiebolaget att för sin regressfordran mot aktiebolaget Gellivare malmfält göra sig betald i egendom, som enligt denna paragraf överlätits till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, ändå att egendomen häftar såsom pant för skulden.

§ 4.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag överlåter å trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund sina räntebärande värdepapper nämligen:

a) bankdepositionsbevis, dock att de hos norska staten pantsatta bevisen å en miljon tvåhundra femtiotusen (1,250,000) kronor må såsom pant kvarligga, så länge nuvarande fraktkontrakt mellan norska staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag fortfar att gälla,

b) Förenade Separatorintressenternas aktiebolags obligationer och bolagets egna ineliggande obligationer,

c) aktier i aktiebolaget Expressdynamit, samt

d) bolagets egen fordran hos trafikaktiebolaget.

Däremot förbinder sig trafikaktiebolaget att utan rätt till regress gälda samtliga de skulder, för vilka Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag vid innevarande års utgång häftar; skolandet det belopp, varmed den av trafikaktiebolaget sålunda vid innevarande års utgång övertagna skuld må överskjuta bokförda värdet av de tillgångar, som enligt denna paragraf å trafikaktiebolaget överlåtas, avskrivnas å Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags återstående tillgångar.

I överensstämmelse härmed skola i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags ingående balansräkning för den 1 januari 1908 ur bolagets till-

gångar uteslutas vad under a), b), c) och d) här ovan är uppräknat samt ur bolagets skulder alla andra poster än aktiekapitalet och reservfonden samt vinstmedel. De nya tillgångar, som genom förevarande avtal tillföras Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, må icke i samma balansräkning bokföras till högre värde, än som erfordras för att samtliga tillgångar skola motsvara det ökade aktiekapitalet, reservfonden samt vinstmedel.

Bolagets tillgångar må sedermera intill år 1933 eller, därest staten då icke begagnat sin i § 9 omförmälda lösningsrätt, intill år 1938 icke i bolagets räkenskaper uppskrivas i värde med högre belopp, än som å samma tillgångar verkligen nedlagts; ej heller må under samma tid ny egendom bokföras till högre belopp än den kostnad, som därå använts.

De skulder, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag intill år 1933, respektive år 1938, må hava ådragit sig, förbinder sig trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund att gälda utan rätt till regress; och må i följd härav vid utgången av år 1932, respektive år 1937, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke i balansräkning vara påfört andra belopp än aktiekapital, reservfond samt vinstmedel.

§ 5.

1:o) Svenska staten överlåter till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med äganderätt de staten såsom jordägare tillhöriga andelar i utmål och gruvor inom malmfälten i Luossavaara, Kiirunavaara och Gellivare.

2 o) I sammanhang med detta kontrakt upplåter staten genom särskilda arrendekontrakt på femtio (50) år till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag nyttjanderätt dels till mark, som för närvarande innehaves av aktiebolaget Gellivare malmfält men den 1 januari 1908 av detta bolag avträdes, dels till områden, som redan innehavas av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, och dels slutligen till nya områden vid Gellivare och Kirunavara, som för bolagets rörelse äro behövliga; och tillförsäkrar staten Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag att få behålla nyttjanderätten till de sålunda upplåtna områdena på de i arrendekontrakten stadgade villkor, så länge Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag uppehåller gruvdriften inom Gellivare, respektive Kiirunavaara malmfält; skolande i följd härav staten, när en arrendeperiod gått till ända, lämna bolaget nytt arrendekontrakt på enahanda villkor för så lång tid, som nyttjanderätt enligt lag må upplåtas.

Däremot skall Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags nyttjanderätt till det område vid Luossavaara, som å en, i kontrakt av den 9 september

1899 emellan Kungl. Maj:t och Kronan samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag lag åberopad karta betecknats med Litt. B, upphöra den 1 januari 1908; dock tillförsäkrar staten bolaget, att, därest vid utgången av år 1937 Luossavaara malmfält jämlikt § 6 mom. 4:o) här nedan, återlämnas till bolaget, det samma skall ånyo erhålla och, så länge bolaget uppehåller gruvdriften inom malmfälten, bibehålla nyttjanderätten till ifrågasvarande område emot arrende, utgående med enahanda belopp per kvadratkilometer som för den enligt ovan avsedda kontrakt upplåtna marken vid Kiirunavaara och på de villkor i övrigt, som uti samma kontrakt äro stadgade.

3:o) Staten ansvarar för att den malm, som utom nu lagligen gällande utmål må finnas inom de i mom. 2:o) avsedda områden, icke, så länge dessa äro utarrenderade till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, må annat än för kronans räkning inmutas eller brytas, samt utfäster sig att icke före utgången av år 1932 eller, om staten då ej begagnar sin i § 9 här nedan omförmälda lösningsrätt, före utgången av år 1937 därstädes bryta eller låta bryta malm.

§ 6.

För de i § 5 omförmälda jordägareandelar samt för övriga i detta kontrakt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag tillerkända rättigheter och förmåner erhåller staten vederlag på följande sätt;

1:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag överlämnar den 1 januari 1908 till svenska staten preferensaktier i bolaget till nominellt belopp av trettionio miljoner niohundraåttiofyratusen (39,984,000) kronor, och medger staten, att dess nuvarande 16 aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utbytas mot preferensaktier, varigenom staten bliver ägare till alla bolagets preferensaktier till nominellt belopp av fyrtio miljoner (40,000,000) kronor. För de nya aktier till belopp av trettionio miljoner niohundraåttiofyratusen (39,984,000) kronor, som till staten överlämnas, skall emissionsstämpelkostnad icke drabba bolaget, utan åligger det staten, därest sådan stämpelkostnad varder av bolaget uttagen, att ofördröjligen ersätta bolaget beloppet.

2:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag överlåter med äganderätt till svenska staten samtliga aktier i Mertainens gruvaktiebolag till nominellt belopp av fem miljoner (5,000,000) kronor; dock att staten intill år 1933 eller, om staten då icke begagnat sin i § 9 här nedan omförmälda lösningsrätt, intill år 1938 icke äger att inom de Mertainens gruvaktiebolag nu tillhöriga gruvor eller inmutade områden bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund förpliktar sig att utan rätt till regress betala samtliga de skulder, för vilka Mertainens gruvaktiebolag vid utgången av år 1907 häftar.

Såsom bilaga till detta mom. följer förteckning å de fastigheter, gruvor och inmutade områden, som tillhöra Mertainens gruvaktiebolag.

3:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag överlåter till svenska staten med äganderätt de bolaget nu tillhöriga gruvor och inmutade områden i malmfälten i Syväjärvi, Nokutusvaara och Haukivaara, dock att staten intill år 1933 eller, om staten då icke begagnat sin i § 9 här nedan omförmälda lösningsrätt, intill år 1938 icke äger att inom ifrågavarande gruvor eller inmutade områden bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige.

4:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag upplåter till staten utslutande nyttjanderätt under 30-årsperioden 1908—1937 till Luossavaara malmfält, innefattande de gruvor och inmutade områden, som i bil. nr 2 till § 1 angivas tillhöra samma malmfält, dock att staten icke äger att under sagda tidsperiod inom nämnda malmfält bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige. Vid utgången av ovannämnda 30-årsperiod äger staten rätt att efter sitt gottfinnande antingen behålla ifrågavarande gruvor och inmutade områden med full äganderätt och utan lösen, eller ock att, mot återlämnande av gruvorna, av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag erhålla lösen för alla för gruvornas tillgodogörande eller administrerande anordnade anstalter, byggnader och annat, likasom maskiner, redskap och materiel. Vill staten begagna sist angivna rättighet, tillsäge därom bolaget under år 1936. Lösesumman skall i brist på åsämjande bestämmas av nio ojäviga gode män, utsedda på sätt i § 9 mom. 1:o) här nedan sägs, samt erläggas kontant den 31 december 1937.

5:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att söna de bolaget tillhöriga inmutningar, för vilka utmål ännu ej blivit lagda, och medgiver, att gränserna på djupet för de bolaget tillhöriga utmål, som må vara lagda enligt 1855 års gruvestadga, beräknas, såsom vore samma utmål lagda enligt nu gällande gruvestadga.

§ 7.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att under 25-års-perioden 1908—1932 icke bryta och tillgodogöra sig mera än sammanlagt sjuttiofem miljoner (75,000,000) ton järnmalm inom Kiirunavaara malmfält samt aderton miljoner sjuhundrafemtio tusen (18,750,000) ton

järnmalm inom Gellivare malmfält. I sistnämnda kvantitet inräknas dock ej nu befintlig eller under nämnda 25-årsperiod fallande s. k. varpmalm. Med varpmalm förstås sådant malmhaltigt berg, som faller vid brytningen av malmen eller måste brytas för att göra malmen åtkomlig, men är för fattigt för att kunna med fördel i oberett skick exporteras.

§ 8.

Med avseende å Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malmfraktning å järnvägen Svartön—Riksgränsen skola under 25-årsperioden 1908—1932 följande bestämmelser gälla:

1:o) Staten tillförsäkrar bolaget att under omförmälda tjugufem år mot en avgift av två (2) kronor 64 öre per ton från Kiruna till Riksgränsen frakta den malm, sammanlagt sjuttiofem miljoner ton, som bolaget enligt § 7 äger att bryta inom Kiirunavaara malmfält, vilken kvantitet skall sålunda fördelas, att bolaget äger under år 1908 frakta omkring en miljon femhundredratusen (1,500,000) ton, varefter kvantiteten småningom, dock högst med fyrahundredratusen (400,000) ton under ett år, ökas intill tre miljoner trehundredratusen (3,300,000) ton årligen; åliggande bolaget att före den 1 juli varje år hos järnvägsstyrelsen anmäla den ungefärliga kvantitet, bolaget under närmast följande kalenderår vill frakta från Kiruna till Riksgränsen, samt att, om bolaget för något kommande år önskar öka kvantiteten med mera än tvåhundredratusen (200,000) ton utöver den för närmast föregående år avsedda mängden, därom lämna järnvägsstyrelsen meddelande minst två år före ingången av det kalenderår, varunder sådan ökning skulle äga rum.

Så framt ej bolaget självt vill ombestyras å dess spår och dess egen bangård erforderlig vagnflyttning och växling, åtager sig staten att utföra densamma, mot det att bolaget ersätter kostnaden för därför använda växelokomotivs underhåll och materialförbrukning samt för den för vagnrörelsen erforderliga personalen ävensom ränta och amortering å anskaffningskostnaden för lokomotiven, beräknad till sju (7) procent, allt ökat med tio (10) procent.

Uppstå mellan staten och bolaget olika meningar om den fordrade ersättnings storlek, skall saken hänskjutas till avgörande av skiljemän.

Vagnarnas omloppstid beräknas månadsvis på det sätt, att medeltal av omloppstid, från det varje vagn på bolagets begäran ställts till bolagets förfogande för lastning till dess densamma efter skedd lossning återkommit till Kiruna, tages för samtliga under månaden till bolagets förfogande för lastning ställda vagnar. För uppkommet överskott i tid

över fem dagar betalar bolaget vagnhyra efter nu gällande taxa. I omloppstiden inräknas ej uppehåll, orsakat av naturhinder eller olycks-händelse.

Bolaget är berättigat att lasta vagn intill fem (5) procent över dess angivna bärighet. Frakt skall erläggas för vad per månad i vagnarna lastats, dock med iakttagande att, om vagnarna i medeltal för månaden icke lastats till sin angivna bärighet, frakt ändock skall erläggas efter den angivna bärigheten.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag berättigas att årligen frakta intill en miljon tvåhundrausen (1,200,000) ton malm eller den kvantitet, Kungl. Maj:t därutöver kan medgiva, från Kiruna till Svartön, mot en avgift av tre (3) kronor 48 öre per ton, däri inberäknad ersättning för upplagsplats och begagnande av lastningsanordningar på Svartön, i likhet med vad som gäller angående malm, som fraktas från Gellivare till Svartön enligt kungl. brevet den 1 juli 1898, dock med iakttagande att sammanlagda kvantiteten av vad bolaget enligt detta mom. under ett år fraktar från Kiruna till Riksgränsen och från Kiruna till Svartön icke överstiger tre miljoner femhundrausen (3,500,000) ton och icke under ett år ökas från föregående år med mer än högst fyrahundrausen (400,000) ton; skolande Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, om det vill begagna rättigheten att frakta från Kiruna till Svartön, därom hos järnvägsstyrelsen göra anmälan minst ett år före ingången av det kalenderår, varunder fraktningen från Kiruna till Svartön är avsedd att äga rum.

Staten fritager sig från ansvar för den minskning i den transporterade malmmängden, som kan uppstå, därest icke bolaget med största möjliga jämnhet fördelar malmväsändningen på årets särskilda månader eller trafiken förhindras genom omständigheter, över vilka förvaltningen av statens järnvägar icke råder.

2:o) Staten tillförsäkrar vidare bolaget att under ovannämnda period 1908—1932 från Gellivare (Malmberget) till Svartön frakta den malm, sammanlagt 18,750,000 ton, som bolaget enligt § 7 äger att bryta inom Gellivare malmfält, mot en avgift av två (2) kronor 75 öre för ton och under de bestämmelser i övrigt, som innefattas i kungl. brevet den 1 juli 1898; skolande sagda kvantitet fördelas ungefär lika på vart av ifrågakomna år, dock med rätt för bolaget att under de första fem åren utfrakta intill en miljon (1,000,000) ton årligen.

I nyssberörda kvantitet inbegripes icke s. k. varpmalm. Om fraktning av varpmalm stadgas ej i detta kontrakt.

3:o) Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag berättigas att under år 1907, utöver den i kontraktet emellan svenska staten och bolaget den

2 juli 1898 angivna kvantitet en miljon tvåhundrausen (1,200,000) ton, från Kiruna till Riksgränsen frakta ytterligare intill etthundrafemtiotusen (150,000) ton järnmalm emot en avgift av två (2) kronor 64 öre för ton och på de villkor i övrigt, som innehållas under mom. 1:o) i denna §.

§ 9.

1:o) Staten äger rätt att den 31 december 1932 inlösa de aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, vilka nu tillhöra eller intill sagda dag förvärvats av trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund eller aktiebolaget Gellivare malmfält. Vill staten begagna denna rätt, göre därom tillsägelse under år 1930 hos trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund samt hos aktiebolaget Gellivare malmfält, om detta bolag då ännu äger bestånd. Har sådan tillsägelse skett, står det likväl staten öppet att senast sex månader före inlösningsdagen återkalla sin tillsägelse.

För dylik inlösen skall värdering av berörda aktier verkställas av nio ojäviga gode män, av vilka tre utses av Kungl. Maj:t, tre av trafikaktiebolaget, en av magistraten i Stockholm, en av magistraten i Göteborg och en av styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm. Vid värderingen, varunder Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags böcker och övriga handlingar skola hållas tillgängliga för gode männen, uppskattas den årliga medelvinst, sistnämnda bolag skäligen bör anses hava haft å försäljningen av den malm, som bolaget brutit och tillgodogjort sig under åren 1920—1929, varvid hänsyn skall tagas ej blott därtill, om bolaget under perioden gjort skäliga avskrivningar, utan även till alla andra på bedömandet inverkan omständigheter. Angående avskrivningar är att iakttaga, att bolaget icke har skyldighet att på grund av malms bortförande göra avskrivning å själva gruvorna ej heller att å fastigheter göra andra avskrivningar, än som föranledas av byggnaders nedgång i värde. Har kvantiteten av den malm, som bolaget brutit och tillgodogjort sig under nämnda tioårsperiod, överstigit trettio miljoner (30,000,000) ton från malmfältet i Kiirunavaara eller sju miljoner femhundrausen (7,500,000) ton från Gellivare malmfält, skall från beräkningen uteslutas den vinst, som belöpt å de överskjutande kvantiteterna. Om till följd av krig eller blockad avbrott i utfraktningen av malm ägt rum under ifrågavarande tioårsperiod, skall i stället för den tid, avbrottet varat, medtagas i beräkningen en lika lång tidrymd närmast före år 1920.

Lösesumman skall utgöra tjugufem gånger hälften av den sålunda uppskattade medelvinsten, dock att, om nämnden skulle uppskatta de

malmkvantiteter, som vid 1932 års utgång finnas kvar inom bolagets utmål, till mindre belopp än etthundrafemtio miljoner (150,000,000) ton i Kirunavara malmfält eller trettiosju miljoner femhundrausen (37,500,000) ton i Gellivare malmfält, från lösesumman skall avdragas vad som svarar emot bristen i nyssnämnda kvantitetens sammanlagda belopp.

Den efter angivna grunder bestämda lösesumman, med avdrag för vad därav proportionellt må kunna belöpa på stamaktier, som icke ägas av trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund eller aktiebolaget Gellivare malmfält, skall erläggas kontant å inlösningsdagen, dock med rätt för staten att dröja med erläggande av lösesumman eller någon del därav intill den 31 december nästföljande år, mot skyldighet för staten att meddela bolagen dagen för inbetalningen en månad förut samt att erlagga fyra (4) procent ränta å det resterande beloppet från inlösningsdagen till dess betalning sker. Har vid tiden för lösesummans erläggande staten såsom ägare av preferensaktierna icke erhållit den utdelning å samma aktier, som enligt bolagsordningen skall tillkomma preferensaktierna, innan utdelning å stamaktierna må äga rum, äger staten från lösesumman avdraga det belopp, som brustit i sådan utdelning.

Inför gode männen må såväl staten som bolagen framställa och grunda sina anspråk och påståenden. Gode männens beslut må ej överklagas. Stanna de i olika meningar, gälle den mening, som de flesta omfattat, såsom gode männens beslut. Lagen om skiljemän äger ej tillämpning i fråga om det i detta mom. avsedda förfarande. Har icke, sedan ena parten med uppgift om sitt val av gode män gjort framställning hos den andra parten om utseende å dess sida av gode män, sådan åtgärd ägt rum inom tre månader, är förstnämnda part berättigad att välja gode män i den andras ställe.

2:o) Begagnar staten sin inlösningsrätt, och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke medhunnit att till utgången av år 1932 bryta och utfrakta hela de i nästföregående § bestämda malmkvantiteter, från Kiirunavaara sjuttiofem miljoner (75,000,000) ton och från Gellivare aderton miljoner sjuhundrafemtiotusen (18,750,000) ton, skall staten vid inlösen, varom i mom. 1:o sägs, utöver lösesumman för aktierna lämna trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och aktiebolaget Gellivare malmfält ersättning, i den mån på deras aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag belöper, för vad av nämnda kvantiteter icke utfraktats, dock i intet fall för mera än fem miljoner (5,000,000) ton, varvid varje ton beräknas till ett pris, motsvarande bolagets enligt mom. 1:o uppskattade medelvinst under åren 1920—1929 per ton malm med avdrag av det vinstbelopp, som, därest malmen utfraktas under åren 1928—1932,

skolat jämligt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags bolagsordning å samma malm tillkomma preferensaktierna i bolaget.

Beräkningen av ifrågasatta ersättningsbelopp verkställes i brist på åsämjande av nio ojävige gode män, utsedde på sätt i mom. 1:o sägs, och beloppet erlägges kontant före utgången av år 1933.

§ 10.

Begagnar ej staten den i nästföregående § omförmälda lösningsrätt, äger Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag under femårsperioden 1933—1937 utöver de i § 7 här ovan bestämda malmkvantiteter bryta ytterligare i Kiirunavaara malmfält sammanlagt femton miljoner (15,000,000) ton järnmalm samt i Gellivare malmfält tre miljoner sjuhundrafemtio-tusen (3,750,000) ton järnmalm, oberäknat varpmalm, så ock utfrakta nämnda kvantiteter mot den i § 8 för varje fall bestämda frakt och under övriga däri stadgade fraktningsvillkor.

Det åligger bolaget att under den i denna § avsedda period fördela malmfraktningen med ungefär lika kvantiteter på vart av de fem åren.

§ 11.

Har Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke medhunnit att till utgången av år 1937 bryta och utfrakta hela de i §§ 7 och 10 här ovan bestämda sammanlagda malmkvantiteter, från Kiirunavaara nittio miljoner (90,000,000) ton och från Gellivare tjugutvå miljoner femhundra-tusen (22,500,000) ton, skall staten lämna trafikaktiebolaget Gränges-berg—Oxelösund och aktiebolaget Gellivare malmfält ersättning, i den mån på deras aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag belöper, för vad av nämnda kvantiteter icke utfraktats, dock i intet fall för mera än fem miljoner (5,000,000) ton, varvid varje ton beräknas till ett pris motsvarande den vinst, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag skäligen bör anses hava haft å sin malmförsäljning under åren 1928—1937 med avdrag av det vinstbelopp, som, därest malmen utfraktas under åren 1933—1937, skolat jämligt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags bolagsordning å samma malm tillkomma preferensaktierna i bolaget.

I händelse av olika meningar om sagda beräkning skall uppskattning äga rum på sätt i § 9 stadgats.

Ersättningsbeloppet må, om staten sådant önskar, fördelas med en femtedel på vart av åren 1938—1942.

§ 12.

Har staten icke begagnat sin i § 9 omnämnda rätt till inlösen av stamaktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag vid utgången av år 1932, äger staten enahanda lösningsrätt den 31 december 1942. Vill staten begagna denna lösningsrätt, göre därom tillsägelse under år 1940 hos trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund samt hos aktiebolaget Gellivare malmfält, om detta bolag då ännu består, och skall i fråga om statens rätt att återkalla sin tillsägelse, om lösesummans bestämmande och grunderna därför, om avdrag å lösesumman samt om tiden för dess erläggande, vad i § 9 är därom stadgat äga motsvarande tillämpning, dock att för beräkning av medelårsvinsten skall läggas till grund kvantiteten av den malm, bolaget brutit och tillgodogjort sig under tioårsperioden 1928—1937.

§ 13.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att icke exportera s. k. A-malm från utmälen nr 16, 17 och 27 (Vaktmästarens kulle) i Kiirunavaara utöver den kvantitet — omkring sjuhundratusen (700,000) ton —, som redan blivit enligt ingångna kontrakt försåld för leverans från och med år 1908.

§ 14.

1:o. Därest det fraktbelopp, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag har att jämlikt i § 8 mom. 1:o stadgad grund till staten erlägga för transport å järnvägen Gellivare—Riksgränsen, något år ej skulle uppgå till sammanlagda beloppet av kostnaden för nämnda järnvägs drift och underhåll jämte fem (5) procent å nuvarande och blivande anläggningskostnad för samma järnväg, skall bolaget i allt fall för sådant år betala en summa, som motsvarar detta sammanlagda belopp. I driftkostnaden må dock ej inräknas utgift, som, enligt vad av järnvägens räkenskaper utträdes, föranletts allenast av persontrafik, postbefordran och transport av annat gods än bolagets.

Om staten för annans eller andras räkning än bolagets fraktar malm från Kiruna till Riksgränsen till sammanlagd myckenhet av minst trehundratusen (300,000) ton för år, skall, i stället för nyssnämnda garantibestämmelse, gälla följande. Om något år fraktinkomsterna på järnvägen Gellivare—Riksgränsen ej skulle uppgå till sammanlagda beloppet av kostnaden för järnvägens drift och underhåll jämte fem (5) procent å nuvarande och blivande anläggningskostnad för samma järn-

väg, skall bolaget i allt fall för sådant år betala, med inberäkning av fraktagiften för transporterad malmkvantitet, en summa motsvarande den på bolagets transportkvantitet i förhållande till hela transportmängden på banan (person-, post- och godstrafik) proportionellt enligt vid statens järnvägar tillämpade fördelningsgrunder belöpande andel av ovannämnda sammanlagda kostnads- och procentbelopp. Skulle ett sådant år bolagets transportmängd icke uppgå till den av bolaget anmälda kvantitet, skall vid beräkning av bolagets andel i nämnda kostnads- och procentbelopp bolagets transportmängd i allt fall beräknas hava utgjort den anmälda kvantiteten.

2:o. Därest något år fraktinkomsterna på järnvägen Gellivare (MalMBERGET)—Svartön ej skulle uppgå till sammanlagda beloppet av kostnaden för järnvägens drift och underhåll jämte fem (5) procent å nuvarande och blivande anläggningskostnad för samma järnväg, innefattande jämväl alla statens upplags-, lossnings- och lastningsanordningar å Svartön, skall Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag i allt fall för sådant år betala, med inberäkning av fraktagiften för å denna bandel transporterad malmkvantitet, den på bolagets transportkvantiteter i förhållande till hela transportmängden på banan (person-, post- och godstrafik) proportionellt enligt vid statens järnvägar tillämpade fördelningsgrunder belöpande andel av ovannämnda sammanlagda kostnads- och procentbelopp. Skulle ett sådant år Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke frakta en så stor malmkvantitet denna väg, som bolaget anmält till befordran, skola vid beräkning av bolagets andel i nämnda kostnads- och procentbelopp bolagets transportmängder i allt fall beräknas hava utgjort de en gång anmälda kvantiteterna från Kiruna till Svartön och från MalMBERGET till Svartön.

3:o. Har till följd av krig eller blockad avbrott i utfraktningen av malm ägt rum, skola bolagets förpliktelser enligt denna § upphöra för den tid, avbrottet varar.

§ 15.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att av den malm, som bolaget enligt detta kontrakt äger att intill år 1933, respektive år 1938, bryta och tillgodogöra sig inom malmfälten i Kiirunavaara och Gellivare, i främsta rummet leverera vad som, utav de malmsorter bolaget bryter, åstundas för järn- eller ståltillverkning inom Sverige, till de priser, som efter det vid köpet i allmänhet gällande prisläge äro skälliga.

Nu stadgade skyldighet gäller endast gentemot dylik köpare, som

för fullgörande av sina förpliktelser lämnar tillfredsställande bankgaranti; och skall i övrigt i avseende å bolagets leveransskyldighet enligt denna § gälla följande:

a) Bolagets leveransskyldighet omfattar under första året, då leverans av malm enligt denna § äger rum, högst

tvåhundra tusen (200,000) ton och under nästpåföljande år högst

fyrhundratusen (400,000) ton, varefter leveransskyldigheten småningom stiger, under iakttagande att därefter sammanlagda leveransskyldigheten under ett år i intet fall stiger med mer än etthundra femtusetusen (150,000) ton utöver vad bolaget under nästföregående år enligt denna § levererat.

b) I fråga om tiden för rekvisition skall gälla, att bolaget oberoende av tiden för rekvisitionen är skyldigt att leverera intill etthundra tusen (100,000) ton sammanlagt under ett år, men i övrigt icke är skyldigt leverera, med mindre rekvisition göres,

där den enligt denna § försålda malmen uppgår eller genom rekvisitionens tillgodoseende skulle uppgå till sammanlagt

tvåhundra tusen (200,000) ton minst ett år,

där den skulle uppgå till sammanlagt

fyrhundratusen (400,000) » » två år,

där den skulle uppgå till sammanlagt

femhundra femtusetusen (550,000) » » tre år före det

år, då leverans skall äga rum o. s. v. med ett års höjning i rekvisitionstiden för varje ytterligare kvantitet av etthundra femtusetusen (150,000) ton.

Uppstå mellan bolaget och köpare olika meningar om, huruvida det av bolaget fordrade pris är skäligt, är bolaget pliktigt att, därest Kungl. Maj:t sådant fordrar, underkasta sig avgörande av skiljemän.

§ 16.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att sörja för en i allo rationell malmbrytning samt att för sådant ändamål vidtaga lämpliga anstalter och nedlägga erforderliga kostnader. Bolaget förbinder sig jämväl att hålla all för rörelsen erforderlig egendom i gott skick ävensom att under åren 1928—1937 icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd avyttra sådan egendom.

§ 17.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att, på sätt i Grängesberg och i Kiruna redan ägt rum, även i Gellivare, där den med staten pågående rättegången hittills lagt hinder i vägen för för-

verkligande av sådana avsikter, vidtagna åtgärder för beredande av tjänliga bostäder åt arbetarna samt för övrigt, i vad på bolaget ankommer, söka sörja för deras trevnad.

§ 18.

Skulle under den tid, detta avtal äger bestånd, exporttull eller annan pålaga eller avgift, av vad slag det vara må, av svenska staten påläggas järnmalm, som brytes eller exporteras, förbinder sig staten att under förra hälften av nästpåföljande kalenderår gottgöra trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag vad de av sagda grund måst slutligen vidkännas för malm, som brutits i någon uti denna överenskommelse avsedd fyndighet.

Därest under sagda tid något av nämnda två bolag eller aktiebolaget Gellivare malmfält måst vidkännas direkt beskattning, av vad slag det vara må, efter annan eller högre grund än som gäller för bolag med årlig inkomst uppgående till beloppet av nettovinsten för det svenska bankbolag, som under samma år haft den största nettovinsten, eller med förmögenhet uppgående till beloppet av förmögenheten hos det svenska bankbolag, som vid slutet av samma år ägt den största förmögenheten, skall staten under loppet av nästpåföljande kalenderår gottgöra detta bolag ej mindre vad bolaget nödgats utgiva utöver vad det bort utgiva, därest beskattning utgått efter samma grunder som för bolag med ovan sagda inkomst eller förmögenhet, än även ränta å skillnadsbeloppet efter fyra (4) procent om året; dock att, där beskattningen icke utgått efter annan eller högre grund än som gäller för bolag med en årsinkomst av en miljon femhundrausen (1,500,000) kronor eller med en förmögenhet av trettio miljoner (30,000,000) kronor, gottgörelse, varom här är fråga, i intet fall skall äga rum.

§ 19.

Staten förbinder sig att under tiden intill 1932 års utgång, eller, om staten icke begagnat sin i § 9 omförmälda lösningsrätt intill 1937 års utgång, icke låta annan frakta för export avsedd järnmalm å järnvägen Svartön—Riksgränsen mot billigare avgifter än dem, som medgivits Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, ävensom att efter 1932 resp. 1937 års utgång låta bolaget frakta malm på samma villkor, som angående för export avsedd malm bestämmas för andra malmtrafikanter i Norrbotten.

§ 20.

1:o. I sammanhang med detta kontrakts undertecknande å statens vägnar skola alla Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags fånges- och åtkomsthandlingar till fastigheter — däri inbegripet även till de fastigheter, som aktiebolaget Gellivare malmfält enligt detta kontrakt skall överlåta till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag — nedsättas hos Sveriges riksbank såsom i taka händer mot åtagande av riksbanken att för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning hålla handlingarna i förvar och att ej utlämna desamma förrän efter utgången av år 1932 eller, om staten icke begagnar sin i § 9 omförmälda lösningsrätt, efter utgången av år 1937, samt med fullmakt för riksbanken att för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning och på dess bekostnad låta lagfara de fastighetsfång, å vilka lagfart icke redan blivit för sistnämnda bolag meddelad.

De handlingar, som för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag eller aktiebolaget Gellivare malmfält grunda åtkomst till gruvor och inmutade områden, och vilka blivit i sammanhang med upptagande av lån för bolagen i bank nedsatta, så ock de inteckningar, som blivit fastställda i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags eller aktiebolaget Gellivare malmfälts förlagsinteckningsbara egendom eller i sistnämnda bolags fastigheter, skola, så snart och i den mån de frigöras från å dem nu vilande pantförbindelser, överlämnas till förvar å Sveriges riksbank, mot åtagande av riksbanken att utlämna dem till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, dock ej förrän efter utgången av år 1932 resp. 1937.

2:o. All fast eller lös egendom, som enligt denna överenskommelse skall övergå till ny ägare, tillträdes den 1 januari 1908.

§ 21.

1:o. Aktiebolaget Gellivare malmfält förbinder sig att icke före utgången av år 1942 överlåta sina aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till annan än trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. Likaledes förbinder sig trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund att icke före nyss angivna tid till annan överlåta de aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, som trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund nu äger eller intill nämnda tid förvärvar; dock skall denna bestämmelse icke utgöra hinder för överlåtelse av aktier, i den mån sådan erfordras för uppehållande av aktieägarnes antal vid lagstadgat minimum.

2:o. Aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund ikläda sig härmed ansvar såsom för egen förbindelse

för alla de förpliktelser, som jämlikt detta kontrakt åligga Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag.

3:o. Aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund medgiva att till säkerhet för samtliga deras förbindelser enligt detta kontrakt med undantag för det i § 22 gjorda åtagande, de uti mom. 1:o omförmälda aktier må utgöra pant; skolande i fråga om pantsättningen gälla vad i mom. 4:o stadgas.

4:o. För att trygga statens rätt till inlösen enligt §§ 9 och 12 så ock till fullgörande av den i nästföregående mom. omförmälda pantsättning skola i sammanhang med detta kontrakts undertecknande å statens vägnar de aktier, tillsammans minst trettioniotusen åttahundrafemtio två (39,852) stycken, i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, som tillhöra trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund samt aktiebolaget Gellivare malmfält, försedda med överlåtelse in blanko, nedsättas såsom i taka händer hos Sveriges riksbank, med fullmakt för riksbanken att, sedan staten visat sig hava erlagt stadgad lösen för aktierna, överlämna dem med ifylld överlåtelse till staten, samt mot åtagande av riksbanken

att, så länge statens rätt till inlösen består, hålla aktierna i förvar och icke till annan utlämna desamma;

att varje år, sedan ordinarie bolagsstämma med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag hållits, till trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och aktiebolaget Gellivare malmfält utlämna föregående års vinstkuponger till vardera bolagets aktier, dock att, om staten med laga kraft ägande dom visar, att staten på grund av detta kontrakt äger fordran, för vilken aktierna jämlikt mom. 3:o häfta såsom pant, staten är berättigad att utbekomma vinstkuponger till så stort antal, som fordras till täckande av dess fordran, samt

att, om tiden för statens lösningsrätt gått till ända utan att staten begagnat sig av samma rätt, samt staten vid denna tidpunkt icke äger fordran, för vilken aktierna häfta såsom pant, tillhandahålla vardera bolaget dess aktier.

§ 22.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund förbinder sig att inskränka exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvor i Grängesberg, så att densamma efter år 1908 ej överstiger sexhundrafemtio tusen (650,000) ton samt efter år 1917 ej överstiger fyrahundrafemtio tusen (450,000) ton årligen.

Denna förbindelse gäller även för det fall, att Grängesbergs gruvaktiebolags gruvor skulle komma i annan ägares hand. Varder denna

förbindelse under något år överträdd, skall trafikaktiebolaget under påföljande år till staten erlægga ett vite, beräknat efter fem (5) kronor per ton för varje ton malm, som utöver den stadgade maximikvantiteten blivit exporterad.

§ 23.

Staten utfäster sig att, om staten begagnar sig av den i §§ 9 och 12 här ovan angivna lösningsrätt, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla den hos Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag anställda personal ävensom att svara för fortsatt utbetalning av då utgående, till beloppet rimliga pensioner och understöd åt tjänstemän och arbetare, som varit anställda vid nämnda bolag.

§ 24.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag förbinder sig att för tiden från och med år 1908 till G. E. Broms' rättsinnehavare utbetala den royalty, som enligt avtal den 11 februari och den 20 maj 1903 häftar ej mindre vid bolagets förutvarande egendom än även vid den egendom, bolaget enligt denna överenskommelse förvärvar av aktiebolaget Gellivare malmfält; dock att staten ikläder sig ifrågavarande förpliktelse beträffande den malm, som staten enligt detta kontrakt kan komma att bryta i Luossavara malmfält.

Staten ikläder sig vidare, för tiden från och med år 1908, betalningsskyldighet för den i oförmälda avtal bestämda royalty, i vad den vilar på Mertainens gruvaktiebolags nuvarande egendom.

§ 25.

1:o) Den mellan kronan, å ena, och aktiebolaget Gellivare malmfält m. fl., å andra sidan, anhängiga rättegång angående rätt till vissa inmutningar, i vilken rättegång Svea hovrätt givit dom den 23 februari 1906, nedlägges till alla delar, och parterna bära var sina kostnader för samma rättegång.

2:o) Denna överenskommelse utgör icke hinder för upplösning av aktiebolaget Gellivare malmfält, så snart bolaget anser sådant lämpligt, dock att detta icke verkar någon inskränkning i trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds förbindelser enligt detta kontrakt eller rubbning i den pantsättning, som enligt § 21 här ovan ägt rum.

§ 26.

Staten berättigas att taga del av alla undersökningar, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag anställt eller kommer att anställa rörande malm-tillgången såväl i Luossavaara och Kiirunavaara som i Gellivare, ävensom att själv låta anställa sådana undersökningar, i den mån det kan ske utan att arbetet i gruvorna därigenom hindras eller uppehålles.

§ 27.

Genom detta kontrakt upphäves med 1907 års utgång den emellan staten, å ena, och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, å den andra sidan, den 2 juli 1898 ingångna överenskommelse. Till ytterligare säkerhet för uppfyllande av bolagets förbindelser enligt förevarande kontrakt skall intill år 1938 hos staten kvarbliva det in-tecknade skuldebrev å två miljoner (2,000,000) kronor, som av bolaget överlämnats till staten såsom säkerhet för ett i sagda överenskommelse stadgat vite, varemot de såsom pant för samma överenskommelse till staten avlämnade depositionsbevis å en miljon femhundredratusen (1,500,000) kronor skola, jämlikt § 4 här ovan, tillställas trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

§ 28.

Där enligt stadgande i denna överenskommelse tvist skall avgöras av skiljemän, skola, för såvitt icke här ovan annorlunda bestämts, skiljemännen vara tre till antalet och tillsättas på det sätt, att vardera parten utser en och överståthållareämbetet i Stockholm den tredje.

§ 29.

De rättigheter, som på grund av detta kontrakt tillkomma Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag må icke utan statens samtycke å annan överlätas.

Förestående avtal antages härmed under förutsättning av vederbörande bolagsstämmors godkännande inom nästkommande juni månads utgång, men upphör att vara för bolagen bindande, därest det icke av staten inom samma tid godkännes.

Stockholm den 7 mars 1907.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund
Vollrath Tham.

Aktiebolaget Gellivare malmfält
Vollrath Tham.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag
Vollrath Tham.

Bevittnas:

C. H. Byström.

G. Lagerhjelm.

Bilaga B.**1913 års kontrakt.**

Emellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, är följande överenskommelse träffad:

§ 1.

Utöver de kvantiteter järnmalm, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag enligt 1907 och 1908 års kontrakter med svenska staten äger att under 25-årsperioden 1908—1932 bryta och tillgodogöra sig inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält, skall bolaget mot den i § 3 här nedan stadgade ersättning till staten under tiden 1913—1932 äga rätt att bryta och tillgodogöra sig inom samma malmfält ytterligare högst trettioen (31) miljoner ton, därav högst 21,600,000 ton inom Kiirunavaara malmfält samt högst 9,400,000 ton inom Gellivare malmfält, oberäknat varpmalm, varom förmäles i § 7 av 1907 års kontrakt.

§ 2.

Staten tillförsäkrar Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag att under perioden 1913—1932 frakta å järnvägen Svartön—Riksgränsen utöver de malmkvantiteter, som angivas i § 8 mom. 1:o och 2:o av 1907 års kontrakt samt § 3 av 1908 års kontrakt ytterligare den malm, tillsammans trettioen miljoner ton, som bolaget genom detta kontrakt erhåller rätt att bryta inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält, mot den i ovannämnda § 8 mom. 1:o och 2:o för varje fall bestämda frakt och under övriga däri stadgade fraktningsvillkor. Denna kvantitet fördelas sålunda, att bolaget äger frakta

under år 1913	upp till	300,000	ton	
»	»	1914	»	»
»	»	1915	»	»
»	»	1916	»	»
»	»	1917	»	»
»	»	1918	»	»
»	»	1919	»	»
»	»	1920	»	»
1921—1932	»	»	1,900,000	» ;

dock att den del av ovannämnda malmkvantiteter, som bolaget under något eller några år icke hunnit utfrakta, må — efter överenskommelse med järnvägsstyrelsen, huruvida transportererna av dessa restpartier skola gå i riktning mot Svartön eller mot Riksgränsen — senare såvitt för statens järnvägar möjligt utfraktas, dock — med undantag för det i § 6 här nedan avsedda fall — ej efter 1932 års slut.

Den i 1907 års kontrakt angivna högsta fraktkvantiteten för år i olika riktningar må i följd av nyssberörda bestämmelse jämte 1908 års kontrakt uppgå till högst 5,000,000 ton malm, från Kiruna till Riksgränsen, 1,400,000 ton eller den kvantitet, Kungl. Maj:t därutöver kan medgiva, från Kiruna till Svartön och 1,400,000 ton Gellivaremalms från Gellivare (Malmberget) till Svartön.

Staten fritager sig från ansvar för den minskning i den transporterade malmmängden, som kan uppstå, därest icke bolaget jämnt fördelar alla malmsändningar på olika linjer under årets särskilda månader eller trafiken förhindras genom omständigheter, över vilka förvaltningen av statens järnvägar icke råder.

Ifrågasättes ökning av utfraktningen från Kiruna till Svartön med mera än 400,000 ton för år räknat, måste samtidig minskning med motsvarande mängd malm å linjen Kiruna—Riksgränsen ske, och åligger det för sådant fall bolaget att därom göra framställning hos järnvägsstyrelsen minst 2 år före ingången av det kalenderår, varunder sådan omläggning skulle äga rum, därest ökningen avser en transportmängd av mera än 400,000 ton och upp till 900,000 ton; önskas större årlig ökning än 900,000 ton i transportererna å linjen Kiruna—Svartön, skall meddelande härom lämnas minst 3 år före ingången av det kalenderår, varunder sådan ökning är avsedd att äga rum.

För den händelse bolaget skulle önska att för visst fall försända malm från Gellivare malmfält till Riksgränsen, äger bolaget att efter överenskommelse med järnvägsstyrelsen få sådan transport utförd mot en frakt av 3 kronor 43 öre per ton, under villkor att bolaget utöver i transportplanen angivna kvantiteter försänder minst motsvarande kvantitet malm från Kiruna till Svartön och i övrigt så ordnar transporten av malmen, att de vagnar, som använts för malmtransporten från Kiruna till Svartön, kunna vid återgåendet användas för berörda malmtransport från Malmberget till Riksgränsen.

För magasinering i vagnar av malm i avvaktan på lossning samt för transporter mellan upplag sinsemellan eller mellan upplag och lastande fartyg tillhandahålla statens järnvägar utan avgift 150 malm-

vagnar per dag. Erfordras ett större antal vagnar, tillhandahålla statens järnvägar sådana i mån av tillgång mot en hyra av 3 kronor per vagn och påbörjat dygn.

Bolaget anskaffar och tillhandahåller statens järnvägar senast den 1 juni 1914 ett antal av 100 malmvagnar av statens järnvägars typ M2 enligt nu gällande bestämmelser samt av svensk tillverkning, vilka vagnar utan någon ersättning till bolaget få disponeras för den allmänna malmtrafiken. Kostnaden för dessa vagnars underhåll bestrides av bolaget. Lika många vagnar, som under tiden klockan 6 e. m. ena dagen till klockan 6 e. m. påföljande söckendag ankommit lastade till Svartön, skola återlämnas tomma successivt senast under loppet av därpå följande söckendag, räknad till klockan 12 midnatt. Försenas återlämnandet utöver denna tid, erlägges av bolaget en vagnhyra av 3 kronor per vagn och påbörjat dygn.

Genom förestående upphäves bestämmelsen rörande begagnandet av vagnar å Svartön i Kungl. Maj:ts brev av den 1 juli 1898, åberopat i 1907 års kontrakt § 8 mom. 1:o).

§ 3.

För hälften av den kvantitet järnmalm, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag enligt bestämmelserna i § 1 här ovan bryter och bortfraktar, skall staten uppbära den vid nämnda hälfts försäljning uppstående nettovinsten, vilken vinst med stöd av för statens räkning nu verkställda undersökningar härmed fastställs till sex (6) kronor per ton. Å vinsten skall dock avräknas den avgift, som staten såsom ägare av bolagets preferensaktier på grund av bolagsordningens bestämmelser äger bekomma i utdelning för ifrågavarande femton och en halv miljoner ton; och skall sålunda utöver berörda avgift vinsten utgå för åren 1913—1927 med 5 kronor per ton Kiirunavaara-malm och 5 kronor 50 öre per ton Gellivarealm samt för åren 1928—1932 med 4 kronor 50 öre per ton Kiirunavaara-malm och 5 kronor 25 öre per ton Gellivarealm.

Den 31 december varje år skall approximativ likvid av ifrågavarande vinst erläggas för den kvantitet malm, som enligt kungl. järnvägsstyrelsens ungefärliga beräkningar under året brutits och utfraktats på grund av bestämmelserna i detta kontrakt; och skall den slutliga regleringen av likviden äga rum i samband med erläggandet av den utdelning, som enligt bolagsordningen skall utgå till staten såsom ägare av preferensaktierna.

§ 4.

Begagnar staten den i § 9 av 1907 års kontrakt stipulerade rätt att den 31 december 1932 inlösa de trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund eller aktiebolaget Gellivare malmfält tillhöriga aktierna i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, skall, såsom vederlag för den genom detta kontrakt föranledda minskningen av malmtillgången i Kiirunavaara och Gellivare malmfält, den enligt de i nämnda paragraf angivna grunder bestämda lösesumman minskas med ett belopp motsvarande 3 kronor per ton å hälften av de enligt detta avtal brutna och bortfraktade malmkvantiteter.

Skulle staten icke hava den 31 december 1932 begagnat sin förenämnda inlösningsrätt, skall det härovan angivna beloppet jämte ränta efter 4 procent från den 1 januari 1933 till den 31 december 1942 avdragas från den lösesumma, som jämlikt de i § 12 av 1907 års kontrakt angivna grunder skall bestämmas, för det fall att staten till sistnämnda dag påkallat begagnande av sin lösningsrätt.

§ 5.

Vid den i § 9 mom. 1:o av 1907 års kontrakt föreskrivna uppskattning av den medelvinst, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag under åren 1920—1929 haft å malmförsäljningen, skall icke hänsyn tagas till försäljningsprisen å den malmkvantitet, bolaget på grund av nu förevarande avtal brutit och tillgodogjort sig; ej heller skall genom detta kontrakt ändring ske med avseende å de i § 9 mom. 1:o av 1907 års kontrakt bestämda maximikvantiteter malm — 30,000,000 ton från Kiirunavaara malmfält och 7,500,000 ton från Gellivare malmfält — som vid inlösen få tagas i beräkning. Dessa bestämmelser skola äga motsvarande tillämpning för det fall, att lösningsrätt kommer att utövas i enlighet med § 12 i 1907 års kontrakt.

§ 6.

Begagnar ej staten sin lösningsrätt vid 1932 års utgång och har Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till den tiden ej medhunnit att bryta och utfrakta de malmkvantiteter, som bolaget enligt detta kontrakt äger tillgodogöra sig från Kiirunavaara och Gellivare malmfält, skall bolaget under femårsperioden 1933—1937 först utfrakta vad som må återstå av sistnämnda malmkvantiteter, innan brytning och utfraktning av de i § 10 i 1907 års kontrakt angivna malmkvantiteter må ifrågakomma.

§ 7.

Bestämmelserna i detta kontrakt skola ej göra ändring i vad i 1907 års kontrakt är stadgat därom, att, om de malmtillgångar, som vid 1932 respektive 1942 års utgång finnas kvar inom Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags utmål, av nämnden uppskattas till mindre belopp än 150 miljoner ton i Kiirunavaara eller 37 ½ miljoner ton i Gellivare malmfält, från lösesumman för de aktier, staten äger lösa, skall avdragas, vad som svarar mot bristen i nyssnämnda kvantitetens sammanlagda belopp.

§ 8.

Vad i §§ 13, 14, 15, 16, 18, 24 och 29 av 1907 års kontrakt är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även beträffande den malmkvantitet, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag genom detta kontrakt erhåller rätt att bryta.

§ 9.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund ikläder sig ansvarighet såsom för egen skuld för alla de förbindelser, som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag genom detta kontrakt åtagit sig.

§ 10.

Aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund medgiva, att, till säkerhet för samtliga deras förbindelser enligt 1908 års kontrakt samt enligt detta kontrakt de i § 21 mom. 1:o av 1907 års kontrakt omförmälda aktier må utgöra pant.

§ 11.

Uppstår mellan parterna tvist om tolkningen eller tillämpningen av detta kontrakt, skall tvisten avgöras av skiljemän, utsedda på sätt i § 28 i 1907 års kontrakt finnes stadgat.

Tillägg:

Utöver vad förestående kontrakt innehåller åtager sig Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag att anordna en genom djupborrningar utförd undersökning rörande malmernas dimensioner på djupare nivåer inom Kiirunavaara och Gellivare malmberg intill en kostnad av högst 500,000 kronor, vilket av bolaget gjorda utlägg skall utan räntetillägg till bolaget

återbetalas, i den händelse staten år 1932 eller år 1942 begagnar sig av sin inlösningsrätt. Denna undersökning skall utföras i överensstämmelse med de anvisningar, som lämnas av en för arbetets övervakande tillsatt nämnd på tre personer, av vilka en utses av Kungl. Maj:t, en av bolaget och en av järnkontoret, skolandet arbetet så bedrivs, att nämndens rapport över de vunna resultaten kan föreläggas 1919 års riksdag.

Stockholm den 4 april 1913.

Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund

Ax. G. Svedelius. Erik Frisell.

Aktiebolaget Gellivare malmfält

Ax. G. Svedelius. Erik Frisell.

Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag

Ax. G. Svedelius. Erik Frisell.

Bevittnas

C. H. Byström. Hj. Fröcklin.

Godkännes å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar enligt nådigt bemyndigande av den 4 juli 1913.

Stockholm den 18 juli 1913.

Theodor Adelswärd.

Bevittnas

Fredrik Zethelius. Christian Lovén.

Billaga C.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 5 april 1918 har Eders Kungl. Maj:t anmodat järnvägsstyrelsen avgiva utlåtande över av Norrbottens järnverks aktiebolag och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund gemensamt gjord hemställan om tillstånd att under tiden intill 1937 års slut i Luossavara järnmalmfält få bryta och tillgodogöra sig högst 350,000 ton malm årligen mot en avgift av 3 kronor per ton bruten och bortförd malm.

Med anledning härav får järnvägsstyrelsen, med remisshandlingarnas återställande, i underdånighet anföra följande, i vad förslaget avser järnvägstransporterna.

Vad först angår behovet av lokomotiv och malmvagnar för ifrågasvarande transporter så måste, då det ej är styrelsen bekant, huru stor del av ifrågasvarande malmkvantitet, som skall fraktas till Svartön respektive Narvik eller eventuellt annan plats alternativa beräkningar göras för bedömande av detta behov. Då av framställningen ej tydligt framgår, att malm, som är avsedd att användas inom landet, skall sändas till annan ort än Svartön — vilket väl dock är troligt — hava dessa beräkningar inriktats endast på transport av hela omhandlade kvantitet till Svartön respektive Narvik.

Kiruna—Svartön.

Under antagande att *hela* malmkvantiteten skall fraktas från Kiruna till Svartön skulle härför erfordras

5 ånglokomotiv litt. E och

185 malmvagnar » M2.

Med nuvarande priser skulle denna materiel icke kunna anskaffas för billigare pris än sammanlagt cirka 4,650,000 kronor och beräknas leveranstiden för den rullande materielen till cirka 1 år.

I den mån elektrifieringen av bandelen Kiruna—Gellivare blir färdig, erfordras elektrisk dragkraft i motsvarande utsträckning i stället

för ånglokomotiv. Anskaffningskostnaden för elektriska lokomotiv i förhållande till uträttat trafikarbete blir emellertid ungefär densamma som för ånglokomotiv.

Kiruna—Narvik.

Skall åter hela den ifrågavarande malmkvantiteten utskleppas över Narvik, så erfordras för statens järnvägars vidkommande 2 elektriska malmtågslokomotiv och 150 malmvagnar litt. M2.

Under antagande av ett pris å de elektriska lokomotiven av 400,000 kronor per stycke skulle det erforderliga kapitalutlägget för rullande materiel enligt detta alternativ för Sveriges del uppgå till cirka 3,650,000 kronor.

För transporten Kiruna—Narvik erfordras givetvis också viss ökning av den rullande materielen å norsk sida. — Antalet erforderliga *malmvagnar* uppgår för transporterna å linjen Narvik—Riksgränsen enligt tidigare använda beräkningsgrunder till 45.

Beträffande behovet av rullande materiel för den kvantitet av ytterligare intill 100,000 ton malm från Luossavara, som malmkommissionen föreslagit att det skulle åligga bolagen, om staten så skulle påfordra, att tillhandahålla staten, så skulle härför erfordras ett kapitalutlägg av cirka 1,300,000 kronor, under förutsättning att hela denna malmkvantitet fraktas till Svartön. Under förutsättning av transport av ifrågavarande malmkvantitet till Riksgränsen för vidare befordran till Narvik reduceras detta kapitalutlägg till omkring 1,000,000 kronor.

Utfraktningen av malm från Luossavara förutsätter vidare anläggning av ett spårssystem vid Luossavara med anslutning till Kiruna malmbangård samt malmficksbrygga jämte elektriska spel för vagnarnas manövrerande invid densamma. Kostnaderna för dessa anläggningar förutom malmficksbryggan och de elektriska spelen, vilka senare båda anläggningar antagas som vanligt böra bekostas av malmbolaget, beräknas uppgå till omkring 120,000 kronor. Av denna summa bör omkring hälften, utgörande kostnader för omändring av redan befintliga anordningar såsom vägomläggningar, dikesgrävningar med mera ävensom spåret förbi malmbryggan med tillhörande spårväxlar, bestridas av bolaget, under det att statens järnvägar böra påtaga sig övriga kostnader för spåranordningarna, enär dessa kunna anses erforderliga för vagnuppställning och vagnomsättning.

Vad så beträffar fraktavgifterna ha bolagen utgått från, att den för bolagens räkning brutna malmen skulle få befordras till Svartön respektive Narvik enligt de fraktsatser, som upptagas i det år 1907

mellan staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gällivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund ingångna avtalet.

Enligt nämnda avtal äga malmbolagen mot vissa prestanda och skyldigheter från deras sida att åtnjuta en mycket avsevärd fraktnedsättning, motsvarande, vad beträffar transporter till Riksgränsen, 20 procent, och vad beträffar transporter till Svartön, 40 procent under de enligt den ordinarie taxan utgående avgifterna. Ej heller har den under nuvarande krisförhållanden för övrig trafik gällande provisoriska taxeförhöjningen kunnat tillämpas för de i detta särskilda avtal berörda transporter. Bolagen äro emellertid enligt avtalet pliktiga att med viss inskränkning och enligt något olika bestämmelser för Riksgränsbanans tvenne huvuddelar garantera, att statens järnvägars kostnader för Riksgränsbanans drift och underhåll ävensom fem procents ränta å nämnda banas anläggningskostnad bliva betäckta i huvudsak och framför allt till den del, som belöper sig på bolagets transporter.

Vid bedömandet av denna fraktfråga synes fog föreligga att skilja på den del av här ifrågavarande malm, som i och för export skall framföras i samma stations relationer och på samma sätt som de stora mängderna exportmalm i övrigt, och den del som skall avses för inhemsk användning och befordras efter trafikantens friare bestämmelser. Därest fraktavgiften för den malm, som i och för export väl då skulle komma att transporteras för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund räkning, skulle baseras på de i förutberörda avtal för dess dotterbolag Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag fastställda frakterna, så torde man vidare utgå från, att jämväl avtalets garantibestämmelser skulle tillämpas på här ifrågavarande malmtransporter. Under sådan förutsättning och då det nu är fråga om en relativt ringa tillkommande kvantitet exportmalm, på vilken bestämmelserna i meranämnda avtal skulle få tillämpas, och då denna malmkvantitet givetvis trafiktekniskt kan behandlas på samma sätt som de stora mängderna, har järnvägsstyrelsen icke något att erinra mot, att de fraktbestämmelser, som finnas angivna i 1907 års överenskommelse med malmbolagen få läggas till grund för fraktpriset för berörda för export över Svartön eller Narvik avsedda malm, dock med vissa här nedan närmare angivna förhöjningar.

Vad åter beträffar den del av malmen, som skall avses för inhemsk användning och väl då kommer att transporteras för Norrbottens järnverks aktiebolags räkning, och vilken styrelsen antager komma att transporteras dels på annat sätt, dels även till andra platser än Svartön och Narvik, håller styrelsen före, att frakten för den-

samma bör, i avsaknad av en sådan garantibestämmelse som den ovan anförda, samt då den måhända kommer att betinga ett särskiljande av vissa kvantiteter att främföras på andra vägar än de stora mängderna, utgå enligt samma grunder, som vid olika tidpunkter kunna vara gällande beträffande malmtransporter i allmänhet å Riksgränsbanan för andra trafikanter än de i det stora exportmalmavtalet ingående bolagen. — Fraktavgifterna för dylika transporter måste emellertid förutom efter malmslagens olika beskaffenhet och förhållande till varandra i värde med flera faktorer givetvis främst avpassas efter statsjärnvägarnas ekonomiska och driftförhållanden, och situationen är för närvarande sådan, att några fraktnedsättningar under allmänt gällande avgifter icke kunna medgivas, när statens järnvägars inkomster icke ens täcka driftskostnaderna. Då det vidare är omöjligt att nu överblicka, huruvida och när en nedsättning av ifrågavarande malmfrakter kan komma till stånd — en nedsättning, som då måste göras mera allmän och rättvist avvägas för de olika trafikanterna — anser styrelsen, att denna fråga måste tillsvidare lämnas öppen, för att, samtidigt med andra likartade fraktfrågor regleras, sedan förhållandena efter krigets slut stadgat sig, och möjligheter att göra några säkrare kalkyler åter föreligga, då det ock är styrelsens mening, att staten bör sträcka sig så långt i eftergifter, som det med hänsyn till statens järnvägars driftsekonomiska förhållanden och övriga på saken inverkan omständigheter är möjligt.

Ifråga om frakterna för Grängesbergslagens transporter, vilka alltså antagas skola utföras på liknande sätt och i samband med dotterbolagets Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag transporter, får styrelsen framhålla, att den rullande materiel, som är erforderlig för de ifrågasatta ökade transportmängderna, betingar en väsentligt högre anskaffningskostnad än i genomsnitt den materiel, med vilken malmtransporterna enligt de föregående överenskommelserna ombesörjas. — Givetvis ha statens järnvägar enligt det gamla åtagandet skyldighet att för den kontraktensliga ökningen av malmtransporterna anskaffa efter hand erforderlig ny rullande materiel, som ävenledes är underkastad den nuvarande kristidens enormt uppdrivna priser, men då det här gäller ett nytt åtagande synes det vara rimligt och befogat, att statens järnvägar trots den förutsatta allmänna ränte- och driftskostnadsgaranti beräkna sig någon direkt täckning för den ökning av den årliga kostnad för ränta och amortering av den rullande materielen, som uppkommer på grund av de särskilt höga anskaffningskostnaderna för nämnda materiel. Denna kostnadsökning har av styrelsen beräknats till 69 öre per ton

till Svartön och till 57 öre per ton till Riksgränsen fraktad malm. Då de nuvarande frakterna för transporter till nämnda orter utgöra kronor 3.48 resp. kronor 2.64 per ton, skulle sålunda här ifrågavarande fraktavgifter böra utgå med kronor 4.17 resp. 3.21 per ton.

De i § 14 av 1907 års överenskommelse givna garantibestämmelserna, beträffande minsta fraktbelopp för malmtransporter för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning i förhållande till järnvägens drift-, underhålls- och räntekostnader, synas — såsom styrelsen här ovan framhållit såsom en huvudförutsättning — i tillämpliga delar böra gälla även beträffande här berörda transporter av exportmalm för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund räkning. De garantibelopp, som trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för visst år kunna få att enligt nämnda paragraf samfällt gälda, synas böra fördelas på vardera bolaget i förhållande till andelen av för deras räkning framförda tonkilometer malm å dels sträckan Gällivare (Malmberget)—Svartön, dels sträckan Gällivare—Riksgränsen.

Emellertid får styrelsen erinra, att den verkliga innebörden av nämnda paragrafs tredje moment är föremål för olika tolkning av järnvägsstyrelsen och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, såsom framgår av styrelsens underdåniga skrivelser den 21 juni 1917 och 12 februari 1918. — Moment 3 av ifrågavarande paragraf lyder sålunda: »Har till följd av krig eller blockad avbrott i utfraktningen av malmen ägt rum, skola bolagets förpliktelser enligt denna paragraf upphöra, för den tid avbrottet varar.» Styrelsen anser visserligen för sin del bestämmelsens innebörd fullt tydlig, men för att i här förevarande fall undanröja all möjlighet till olika tolkning anser styrelsen, att i detta sammanhang bör klart utsägas att med »avbrott» bör avses endast den tid, fullständigt avbrott i transporten på någon av järnvägslinjerna Gällivare—Riksgränsen resp. Gällivare—Svartön på grund av i momentet angivna omständigheter nödvändigtvis måst äga rum, och att sålunda därmed icke får, såsom nu av bolaget hävdas, menas även en av krigsorsaker vållad mer eller mindre väsentlig inskränkning av transportererna.

Därjämte vill styrelsen framhålla, att de fraktbestämmelser, som styrelsen nu av lämplighetsskäl föreslår tillämpade för en relativt ringa tilläggskvantitet i huvudsaklig överensstämmelse med grunderna för förut träffade större uppgörelser, icke få anses vara på något som helst sätt bindande eller prejudicerande för beräkningen av fraktavgifterna för transporter, som kunna komma att medgivas enligt eventuella nya överenskommelser mellan staten och de malmexporterande bolagen.

Med anledning av vad ovan anförts, får järnvägsstyrelsen i underdånighet hemställa, att i en eventuell överenskommelse angående här

ifrågavarande transporter måtte införas bestämmelser av ungefär följande lydelse:

»För den del av här ifrågavarande malm, som för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund räkning kommer att under avtalstiden transporteras från Kiruna till Riksgränsen resp. Svartön för att exporteras, skall fraktavgiften utgå med 3.21 kronor per ton till Riksgränsen och 4.17 kronor till Svartön med iakttagande i tillämpliga delar av de villkor och bestämmelser, som finnas angivna i 1907 års överenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gällivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, med den inskränkning, som framgår av § 2 sista stycket av 1913 års överenskommelse mellan svenska staten och nyssnämnda bolag.»

För nyssnämnda malmtransporter skola gälla enahanda garanti-bestämmelser, som finnas angivna i § 14 i 1907 års överenskommelse varvid skall iakttagas, att de garantibelopp, som trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för visst år kunna få samfältt gälda, skall fördelas på vardera bolaget i förhållande till andelen för deras räkning framförda tonkilometer malm å dels sträckan Gällivare—Riksgränsen, dels sträckan Gällivare (Malmberget)—Svartön. Trafikaktiebolagets förpliktelser enligt här ifrågavarande bestämmelser skola upphöra endast för den tid ett avbrott i nu ifrågavarande malmtransporter å järnvägen nödvändigtvis måst äga rum till följd av krig eller blockad.

Staten medger, att i den mån vagnar för transporter mellan upplag å Svartön och lastande fartyg behövas för trafikaktiebolagets Grängesberg—Oxelösund här ifrågavarande malmkvantiteter, sådana må tillhandahållas av statens järnvägar under de villkor, som finnas angivna i § 2 av 1913 års nyssberörda överenskommelse, under förutsättning, att, därest statens järnvägar måste för såväl nyssberörda malm som Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malm tillhandahålla mera än 150 vagnar per dag, den i nyssnämnda paragraf angivna avgiften skall erläggas.

För den malm, som kommer att transporteras för Norrbottens järnverks aktiebolags räkning, skall frakten utgå enligt allmänt gällande fraktavgifter, för så vitt icke Kungl. Maj:t eller järnvägsstyrelsen annorlunda medger.»

Därjämte får styrelsen hemställa, att, därest här ifrågavarande malmtransporter komma till stånd, erforderliga medel för anskaffande av rullande materiel och anordnande av malmbangård måtte i enlighet med vad ovan anförts samt efter de närmare beräkningar, som kunna

verkställas efter av bolagen lämnade upplysningar angående malmens dirigering, ställas till styrelsens förfogande.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit förutom under-tecknad jämväl överdirektören Virgin, järnvägsfullmäktige Strömberg och friherre Adelswärd, byråcheferna von Friesen, Åberg och Almquist samt byrådirektören Norrman.

Stockholm i maj 1918.

Underdånigst

Axel Granholm.

Aldo Almquist.